

Kirkko keskellä katastrofia?

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon
rooli kriiseissä ja suuronnettomuuksissa

Maarit Mäkelä
Teologisen etiikan ja sosiaalietiikan
maisterintutkielma
Elokuu 2021

Tiivistelmä

Tiedekunta: Teologinen tiedekunta

Koulutusohjelma: Kirkon ja uskonnollisten yhteisöjen asiantuntijatyön opintosuunta

Opintosuunta: Systemaattinen teologia: teologinen etiikka ja sosiaalietiikka

Tekijä: Maarit Mäkelä

Työn nimi: Kirkko keskellä katastrofia? Suomen evankelis-luterilaisen kirkon rooli kriiseissä ja suuronnettomuuksissa

Työn laji: Maisterintutkielma

Kuukausi ja vuosi: Elokuu 2021

Sivumäärä: 42

Avainsanat: Suomen evankelis-luterilainen kirkko, suuronnettomuus, katastrofi, kriisi, suuronnettomuus- ja kriisivalmius, valmiuslaki, katastrofityö, psykososiaalinen valmius-, poikkeusolot, kriisinhallinta, akuutti traumaattinen kriisi, traumaperäinen stressireaktio, traumaperäinen stressihäiriö, henkinen huolto,

Ohjaaja: Virpi Mäkinen

Säilytyspaikka: Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia

Muita tietoja:

Tiivistelmä: Tässä tutkielmassa tutkittiin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon roolia ja tehtäviä katastrofin, kriisin tai suuronnettomuuden tapahduttua. Tutkimuskysymyksiä ovat: Mikä on kirkon julkishallinnollinen rooli katastrofeissa ja suuronnettomuuksissa? Millaista apua kirkko tarjoaa ja mikä tämän avun suhde on muiden toimijoiden tarjoamaan apuun? Onko kirkolla joitakin erityistehtäviä kyseisissä tilanteissa?

Lähdeaineistona käytetään kirkkohallituksen laatimaa valmiussuunnitelmaa sekä muita aihepiiriä käsitteleviä toimintaohjeita ja -suosituksia koskien suuronnettomuuksia. Lisäksi viitataan kirkkolakiin, valtioneuvoston, sosiaali- ja terveysministeriön sekä muiden toimijoiden ja organisaatioiden laatimiin lainsäädännöllisiin ja muihin ohjeistuksiin koskien kirkon toimintaa suuronnettomuuksissa.

Tutkimusmetodina on systemaattinen analyysi.

Tutkielmassa esitellään katastrofitutkimuksen ja katastrofin psyykkisten vaikutusten tutkimisen historiaa, määritellään keskeisiä käsitteitä sekä otetaan esimerkkitapauksia kirkon toiminnasta katastrofin tapahduttua. Otetaan esiin myös meneillään olevan Covid-19 pandemian asettamat haasteet auttamistyölle sekä miten kirkko on lähtenyt auttamaan ihmisiä, jotka tilanteesta kärsivät. Tutkielmassa esitetään myös, miten katastrofi vaikuttaa yksilöön, joka on sen kokenut ja mikä on auttajan tehtävä, kun kokemusta käydään läpi.

Keskeisinä tutkimustuloksina voidaan pitää sitä, että kirkon tulee olla valmistautunut hoitamaan perustehtäväänsä myös katastrofin keskellä tai välittömästi sen tapahduttua. Kriisitilanteissa kirkon tulee olla varautunut henkisen huollon tarjoamiseen niille, joita katastrofi on koskettanut, mukaan lukien pelastustyöntekijät. Kirkko ja sen perusyksikkö seurakunta toimii yhteistyössä muiden viranomaistahojen kanssa. Kirkko toimii samojen kriisityön periaatteiden mukaan kuin muutkin auttajatahot. Kirkon kristillisyyttä näkyy tilaisuuksissa, joita kirkossa järjestetään onnettomuuden jälkeen. Akuutissa auttamistyössä kristilliset asiat otetaan esille vain, jos autettava sitä toivoo.

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto.....	1
1.1. Katastrofin mahdollisuus on jatkuvasti läsnä.....	1
1.2. Kirkon rooli auttamistyössä, suomalaisten arvostus auttamistyötä kohtaan ja tutkimuskysymykset	1
1.3. Lähdeaineiston esittely ja tutkimusmenetelmä.....	3
1.4. Aiempi tutkimus aihepiiristä.....	5
2. Katastrofiin liittyviä käsitteitä ja kirkon rooli katastrofissa.....	6
2.1 Katastrofi, suuronnettomuus, häiriötilanne, poikkeusolot, kriisi, kollektiivinen kriisi.....	7
2.2. Riski	9
2.3. Resilienssi	10
2.4. Poikkeusolot ja valmiuslaki	12
2.5. Kirkon julkishallinnollinen rooli katastrofeja ja suuronnettomuuksia koskevissa valmiussuunnitelmissa	13
3. Katastrofin vaikutus yksilöön ja miten auttaja kohtaa avun tarvitsijan	14
3.1. Katastrofin vaikutus sen kokeneelle.....	16
3.2. Auttajan tehtävä katastrofin kohdanneen kanssa.....	18
4. Kirkon henkinen huolto osana valtakunnallista kriisityötä.....	21
4.1. Kirkon henkinen huolto: perusteet ja työmuodot.....	21
4.2. Jälkipuinti osana kriisityötä.....	24
4.3. Esimerkkejä kirkon toiminnasta kriisityössä.....	25
4.4. Kirkon apu Koronakriisissä.....	27
5. Hengellisen työn profiloitumisen haasteet katastrofi- ja kriisiavussa.....	28
5.1. Hengellinen profiloituminen.....	28
5.2. Muiden uskontokuntien ja uskonottomien auttaminen.....	30
5.3. Jälkityön haasteet.....	31
6. Loppukatsaus.....	32
Lähteet ja kirjallisuus.....	36

Johdanto

1.1. Katastrofin mahdollisuus on jatkuvasti läsnä

Elämme maailmassa, jossa mahdollisuus tavallisuudesta poikkeavaan, suurta ihmisjoukkoa koskevaan vaaratilanteeseen, on jatkuvasti läsnä. Uhkakuvat ovat moninaisia ulottuen luonnonkatastrofeista ihmisten tarkoituksella aiheuttamiin. Vaara voi olla luonnollinen, kuten esimerkiksi asteroidi tai maanjäristys. Katastrofin vaikutukset ovat yhteiskunnassamme kuitenkin usein pitkäaikaisten poliittisten ja rakenteellisten prosessien lopputulemia (Oliver-Smith 1979; 2010). Suomeksi on jouduttu kohtaamaan tämänkaltaisia tilanteita. Lähihistoriasta muistamme muiden muassa autolautta Estonian uppoamisen vuonna 1994, Kaakkois-Aasian tsunami-luonnonkatastrofin vuonna 2005 sekä kouluampumiset vuosina 2007 Jokelassa ja 2008 Kauhajoella. Katastrofin tunnusmerkit täyttää myös meneillään oleva Covid-19 pandemia.

Luonnonilmiöiden suorat ja epäsuorat tuho-vaikutukset tulevat tulevaisuudessa näkymään Suomessa yhä selvemmin¹ ilmastonmuutoksen, kaupungistumisen, ylikansallisten taloudellisten ja poliittisten riippuvuussuhteiden ja ylipäätään kompleksisuuden voimistumisen myötä.²

1.2. Kirkon rooli auttamistyössä, suomalaisten arvostus auttamistyötä kohtaan sekä tutkimuskysymykset

Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla on merkittävä rooli suuronnettomuuksien uhrien kohtaamisessa ja auttamisessa. Kriiseissä kirkon tehtäväalue painottuu surutyön tukemiseen, yksilö-, perhe- ja ryhmämuotoiseen kriisityöhön, sielunhoitoon ja kirkollisiin toimituksiin,

---

¹ Tuomenvirta et al. 2018.

² Urry 2002; Centeno et al. 2015.

joita voidaan pitää kirkon erityisosaamisalueena.³ Diakonian ja palvelutyön tavoitteina ovat paitsi henkisen ja hengellisen, myös ruumiillisen ja aineellisen avun tarjoaminen suuronnettomuuden uhreille.⁴ Kirkon kriisityöhön kuuluu muun muassa seurakuntien toimitilojen luovuttamista ja avustamista evakuoitityössä.⁵

Kirkon yksi perustehtävä on hyvän elämän edellytysten turvaaminen ihmisille, missä yhtenä tärkeänä osana on kirkon suuronnettomuus- ja kriisivalmius. Kirkon henkistä tukea tarjotaan onnettomuuden tai kriisin uhreille, heidän omaisilleen ja pelastusviranomaisille. Kirkon läsnäolo koetaan merkityksellisenä myös niille ihmisille, jotka eivät suoraan ole olleet tekemisissä kriisin kanssa⁶.

Kriisivalmiudesta kirkon keskushallinnossa vastaa kirkon keskusviraston, Kirkkohallituksen, kansliapäällikkö. Mukana tehtävässä toimii Kirkkohallituksen johtoryhmä, joka muodostuu kirkkoneuvoksista ja viestintäjohtajasta. Toimintaan osallistuvat tiiviisti myös arkkipiispa ja hiippakuntien tuomiokapitulit. Suuronnettomuus- ja kriisityön kehittäminen ja koordinaatio kuuluvat puolestaan kirkon perheasiain yksikölle. Kriisinhallinnan joitakin tehtäviä kuuluu myös Kirkon tiedotuskeskukselle ja Kirkon Ulkomaanavulle. Myös Suomen Lähetysseura on mukana toiminnassa. Kirkon henkisellä huollolla (HeHu) on myös merkittävä rooli kriisin ja katastrofin kohdanneiden auttamiseksi. Kriisivalmiuden pirstoutuminen moniin eri instansseihin vaikuttaa melko sekavalta, joten selkeämpi ja helpommin käsitettävä kirkon kriisivalmiuskokonaisuus olisi toivottava asia.

Vera Kauppinen (2018) on tutkinut suomalaisten odotuksia kirkon roolista mahdollisten tulevien kriisien osalta. Tutkimuksen mukaan suomalaiset pitivät tärkeimpänä kriisityön osa-alueena lohduttamista kristillisen sielunhoidon avulla. Tärkeänä pidettiin myös vastausten antamista hengellisiin ongelmiin ja kysymyksiin sekä mielenterveysammattilaisten lähettämistä onnettomuuspaikalle. Vähiten arvostusta saivat suomalaisten uskoa vahvistavien puheiden ja saarnojen pitäminen tiedotusvälineiden kautta, onnettomuuden syitä selvittävään tutkimustyöhön osallistuminen sekä evankeliumin julistaminen auttamistyössä. Vastaajat pitivät kirkon roolia henkisten ja hengellisten ongelmien ratkaisijana tärkeämpänä kuin esimerkiksi taloudellisten tai aineellisten.

---

³ Hynninen 2009, 23.

⁴ Kirkkohallitus. Kriisi-info.

⁵ Diakonia- ja yhteiskuntatyö, 2005.

⁶ Sainio 1995; Kääriäinen et al. 2004; Jerkku 2005.

Tässä tutkielmassa tarkastellaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon roolia ja tehtäviä katastrofin kohdanneiden auttamisessa. Muut kirkkokunnat ja hengelliset yhteisöt jäävät tämän tarkastelun ulkopuolelle. Tutkimuskysymyksiä ovat: Mikä on kirkon julkishallinnollinen rooli katastrofeissa ja suuronnettomuuksissa? Millaista apua kirkko tarjoaa ja mikä on tämän avun suhde muiden toimijoiden tarjoamaan apuun? Onko kirkolla joitakin erityistehtäviä kyseisissä tilanteissa?

1.3. Lähdeaineiston esittely ja tutkimusmenetelmä

Lähdeaineistona käytetään Kirkkohallituksen laatimaa valmiussuunnitelmaa, *Henkisen huollon toimintaohjetta* sekä muita aihepiiriä käsitteleviä erillisiä toimintaohjeita ja -suosituksia suuronnettomuuksia koskien. Lisäksi viitataan kirkkolakiin, valtioneuvoston, sosiaali- ja terveysministeriön sekä muiden mahdollisten toimijoiden ja organisaatioiden laatimiin lainsäädännöllisiin ja muihin virallisiin ohjeistuksiin koskien kirkon toimintaa suuronnettomuuksissa. Myös tämä materiaali on mainittu lähdeluettelossa.

Valmiussuunnitelman tavoitteena on omata valmius vastata kaikkiin mahdollisiin tiedossa oleviin uhkiin. Nykyajattelun mukaan valmiutta nostetaan joustavasti uhkaavan onnettomuustai vaaratilanteen hallitsemiseksi, kunnes tilanteen vaatiessa kaikki suunnitellut resurssit on otettu käyttöön. Valmiussuunnitelman avulla varaudutaan normaalioloissa kaikkiin erilaisiin turvallisuustilanteisiin. Valmiussuunnitelmassa, joka on kunnan tai muun toimijan suunnittelema, selvitetään, miten on varauduttu ja miten tulee toimia erilaisissa tilanteissa niin normaalioloissa, häiriötilanteissa kuin poikkeusoloissakin. Edelleen valmiussuunnitelmassa kuvataan, kuinka oman toiminnan jatkuvuus turvataan ja mitä toimenpiteitä tulee suorittaa normaalioloihin palaamiseksi.⁷ Suuronnettomuuksia varten Kirkon henkinen huolto (HeHu) on laatinut seurakunnille *Henkisen huollon toimintaohjeen*. Henkisen huollon tehtävä on tarjota onnettomuuden uhreille ja omaisille ja tarvittaessa pelastustyöhön osallistuneille henkistä tukea.

Kirkkohallitus ja kirkkolaki tarjoavat myös erillisiä toimintaohjeita ja -suosituksia yksittäisissä suuronnettomuuksissa. Valtakunnallisella tasolla suuronnettomuuksissa toimimista säätelee *valmiuslaki*. Valmiuslainsäädännön tarkoitus on pyrkiä varmistamaan väestön turvallisuus ja elinmahdollisuudet sekä yhteiskunnan toimivuus poikkeusoloissa,

---

⁷ Sosiaalitoimen valmiussuunnitelmaopas 2008, 2, 10.

joiden saavuttamiseksi saatetaan tarvita viranomaisten tavallisesta poikkeavia toimivaltuuksia. Normaalioloja koskevat toimivaltuudet saattavat olla riittämättömiä, joten oikeusjärjestykseen tulee sisältyä säännökset poikkeusoloissa käyttöön otettavista poikkeuksellisista toimivaltuuksista. Valmiuslaissa poikkeusolot jaetaan viiteen ryhmään⁸. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat vakavammat kriisit, joka tarkoittaa Suomeen kohdistuvaa aseellista hyökkäystä tai sotaa. Lisäksi mainitaan sodan jälkitila. Toinen ryhmä sisältää Suomeen kohdistuvan alueellisen koskemattomuuden vakavan loukkauksen ja Suomeen kohdistuvan sodanuhan. Kolmas ryhmä muodostuu poikkeusoloista, joiden syynä on vieraiden valtioiden välinen poikkeuksellinen tila, joka edellyttää välttämättömiä toimia Suomen puolustusvalmiuden kohottamiseksi. Kolmanteen ryhmään kuuluu myös jokin muu Suomen ulkopuolella tapahtuva erityinen tapahtuma, jonka vaikutukset voivat heijastua Suomeen. Neljänteen ryhmään kuuluvat poikkeusolot, joissa kyse on taloudellisesta vakavasta uhkasta väestön toimeentulolle tai Suomen talouselämän perusteille. Viidenteen ryhmään kuuluu suuronnettomuus. Jokaista poikkeusolojen määrittelyä koskee myös edellytys siitä, että tilanteen hallitseminen ei ole mahdollista viranomaisten säännönmukaisin toimintavaltuuksin.⁹ Nykyisen kaltainen valmiuslaki ei ole ollut helposti sovellettavissa Covid-19-pandemiaan, joten sitä tulisi uudistaa, että sen soveltaminen olisi helpompaa kriiseissä, joita nykypäivänä saatetaan kohdata. Lisäksi suuronnettomuuksissa toimimista säätelee muun muassa laki suuronnettomuuksien tutkinnasta ja laki suuronnettomuuksien torjunnasta.¹⁰

Tutkimusmenetelmänä tässä tutkielmassa on systemaattinen analyysi, jossa käytetyn kirjallisen materiaalin pohjalta vastataan tutkimuskysymyksiin kiinnittäen huomiota myös keskeisiin käsitteisiin.

1.4. Aiempi tutkimus aihepiiristä

---

⁸ Valmiuslain sisällöstä ks. <https://www.finlex.fi>.

⁹ Komiteamietintö 2004:1. Valmiuslainsäädännön tarkastelua perustuslain näkökulmasta, 18.

¹⁰ Kyseiset lait löytyvät osoitteesta <https://www.finlex.fi>

Katastrofien psyykkisten vaikutusten tutkimus alkoi 1900-luvun alussa.¹¹ Tarve ja kiinnostus tutkimuksen heräämiseen olivat ensimmäinen maailmansota ja teollistumisen aiheuttama tapaturmien lisääntyminen.¹² Kului kuitenkin lähes sata vuotta, ennen kuin traumaattisten kokemusten psyykkisen käsittelyn edistämiseen alettiin laajemmin kiinnittämään huomiota. Katastrofityössä, joka tarkoittaa tavallisesti kaikkea sitä työtä, joka tehdään välittömästi ja muutama päivä onnettomuuden jälkeen, hyödynnettävien psykososiaalisten erityismenetelmien ja toimintaperiaatteiden kehittäminen alkoi Yhdysvalloissa 1980-luvulla, josta ne levisivät Eurooppaan.¹³ Yhdysvalloissa kehitetyt menetelmät otti Euroopassa ensimmäisenä käyttöön Norja öljynporauslautoilla tapahtuneiden onnettomuuksien jälkityössä. Norja onkin nykyisin Euroopan katastrofipsykologian keskus.¹⁴

Suomessa psykososiaalisen tuen merkitys ihmisen hyvinvoinnille tiedostettiin laajemmin vasta 1990-luvun alussa, kun norjalainen katastrofeja tutkinut psykologi Atle Dyregrov piti koulutustilaisuuden Helsingissä vuonna 1991. 1990-luvulla tapahtuneet suuronnettomuudet, erityisesti autolautta Sally Albatrossin haaksirikko ja autolautta Estonian uppoaminen, edesauttoivat suuronnettomuuksien psykososiaalisen valmiuden nopeaa leviämistä Suomessa.¹⁵ M/S Estonian haaksirikko takasi akuutin kriisityön lopullisen läpilyönnin. Jo kahden vuoden sisällä onnettomuudesta Suomeen oli muodostettu kattava kriisiryhmien verkosto. Mikään muu työmuoto ei ole Suomessa lyönyt itseään läpi yhtä nopeasti ja kattavasti kuin kriisityö.¹⁶

Katastrofitutkimuksessa keskitytään pääosin ilmiöiden yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin vaikutuksiin. Katastrofitutkimus alkoi samoihin aikoihin yhteiskuntatieteiden vakiintumisen myötä erityisesti yhdysvaltalaisessa keskustelussa 1950- ja 1960-luvuilla.¹⁷ Nykyisin tutkimusala on vakiintunut, ja sillä on omat klassikkonsa ja urauurtavat tutkijansa.¹⁸ Ala on myös kehittynyt huomattavasti viime aikoina.¹⁹ Katastrofitutkimuksen tarvetta perustellaan

---

¹¹ Saari 2000, 9.

¹² Eränen 1995, 64.

¹³ Saari 2009, 9 ja 17.

¹⁴ Traumaattisten tilanteiden 1998, 11.

¹⁵ Saari 1996, 34.

¹⁶ Saari 2006; Akuutit traumaattiset kriisit-luentosarja.

¹⁷ Ks. Quarantelli & Dynes 1977.

¹⁸ Esim. Quarantelli 1954; 1960; 2005.

¹⁹ Katastrofitutkimuksen viimeaikaisesta kehityksestä ks. esim. Kelman, Mercer & Gaillard 2017; Kelman 2018.

yleensä sillä, että tieto aihepiiristä auttaa valmistautumaan tuleviin katastrofeihin ja vähentämään inhimillistä kärsimystä.²⁰

Myös katastrofien akateeminen tutkimus ja katastrofiriskien vähentämisen politiikka ovat kytköksissä toisiinsa. Erityisesti Yhdistyneiden kansakuntien (YK) katastrofiriskien vähentämisen toimisto (United Nations Office for Disaster Risk Reduction, UNDRR) on viitekehyksiensä kanssa muovannut tutkimusta vahvasti ja myös tullut sen muovaamaksi.²¹ Suomessakin aihepiirin poliittinen hallinnointi ja akateeminen tutkimus tekevät tiivistä yhteistyötä.²²

Suomessa poikkeusoloja ja yhteiskunnallisia riskejä on tutkittu jo pitkään. Toisaalta kansainvälisen kentän avausten entistä analyyttisempi tarkastelu rikastuttaisi kotimaista tutkimusta. Kansainvälisessä katastrofitutkimuksessa on viime vuosina läpikäyty refleksiivisesti tutkimusalaan liittyvää käsitteistöä.²³ Tärkeää on katastrofitutkimuksen kentän ja käsitteistön läpikäyminen myös Suomen oloissa, koska aihe on poliittisesti ja tutkimuksellisesti ajankohtainen. Kotimaisessa politiikassa on painetta katastrofiriskien hallinnoinnin käsitteiden yhtenäistämiseksi, sillä Suomen kokonaisturvallisuuden lähestymistapa edellyttää verkostomaista yhteistyötä eri alojen ja organisaatioiden välillä. On tärkeää, että käytössä olevat käsitteet voitaisiin juurruttaa yhteisiin määritelmiin ja että kaikki toimijat ymmärtäisivät ne samalla tavalla.²⁴

Katastrofiin liittyviä käsitteitä ja kirkon rooli katastrofissa

2.1. Katastrofi, suuronnettomuus, häiriötilanne, poikkeusolot, kriisi, kollektiivinen kriisi

Teknologian kehityksen myötä suuret onnettomuudet ja katastrofit ovat lisääntyneet.

Katastrofista käytetään myös nimitystä *suuronnettomuus*. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia

---

²⁰ Wachtendorf 2019.

²¹ Kelman 2020, 145-146.

²² Meriläinen et al. 2020.

²³ Ks. esim. Kelman 2018; Chmutina & von Meding 2019.

²⁴ Meriläinen et al. 2020.

ja kokonaisturvallisuuden sanasto kehottavat käyttämään sanan katastrofi sijasta tilannetta tarkemmin kuvaavia termejä, kuten *häiriötilanne* tai *poikkeusolot*.²⁵ Koska lähdeaineistossa käytetään enimmäkseen katastrofi-käsitettä, käytän sitä pääasiallisesti myös tässä tutkielmassa.

Katastrofeille on ominaista suuret inhimilliset kärsimykset ja aineelliset vahingot. Katastrofit uhkaavat olemassaoloamme, turvallisuuttamme, arvojamme ja identiteettiämme. Yleensä katastrofit tapahtuvat yhtäkkiä, odottamatta, emmekä pysty hallitsemaan niitä. Katastrofin vaikutukset tuntuvat vielä pitkään tapahtuneen jälkeenkin.

Suomen pelastusalan keskusjärjestön aloitteesta syntyneestä Sanastokeskuksen julkaisemassa Kokonaisturvallisuuden sanastossa katastrofilla tarkoitetaan tilannetta ”jolla on tai voi olla vakavia vaikutuksia ihmisiin, ympäristöön tai omaisuuteen, kulttuuriperintö mukaan lukien”.²⁶

Terveystieteiden tutkimuskeskus määrittelee katastrofin tapahtumaksi, jossa normaali apu- ja hoitoorganisaatio ei riitä, eli siinä vahingoittuneiden määrä ylittää olemassa olevan paikallisen kapasiteetin. Tämä tarkoittaa sitä, että tapahtuma, joka luokitellaan pienellä paikkakunnalla katastrofiksi, ei välttämättä ole katastrofi suurkaupungissa.²⁷

Sosiologiassa katastrofiksi määritellään tapahtumat, jotka murtavat ison määrän inhimillisiä siteitä rajatulla maantieteellisellä alueella. Tämän määritelmän mukaan sellaiset onnettomuudet, joiden uhrit ovat kotoisin kaukana toisistaan toisilta paikkakunnilta, eivät aina ole katastrofeja.²⁸

Suuronnettomuudella tarkoitetaan onnettomuuksien tutkinnasta annetun lain mukaan onnettomuutta, jota loukkaantuneiden tai kuolleiden tai omaisuuteen tai ympäristöön kohdistuneiden vahinkojen määrän tai onnettomuuden laadun perusteella voidaan pitää erityisen vakavana.²⁹

---

²⁵ Turvallisuuskomitea 2017, 97; Sanastokeskus 2017, 60.

²⁶ Sanastokeskus 2017, 62.

²⁷ Dyregrov 1994, 14.

²⁸ Dyregrov 1994, 14-15.

²⁹ Valtioneuvosto 1995/282: 3§.

Suuronnettomuuden ja katastrofin synonyyminä käytetään usein myös käsitettä *kriisi*. Se voidaan määritellä ”tapahtumaksi, tai tilanteeksi, joka havaitaan niin kestäättömän vaikeaksi, että se ylittää henkilön resurssit ja selviytymismekanismit”.³⁰

Katastrofien yhteydessä voidaan puhua myös *kollektiivisista kriiseistä*. Käsitteellä tarkoitetaan yllättävää ja nopeakestoista tapahtumaa, joka saa aikaan voimakkaita reaktioita, kansallista järkytystä sekä inhimillisiä, sosiaalisia, taloudellisia ja psykologisia vaurioita. Kollektiiviset kriisit voivat kohdistua arvoihin, elinolosuhteisiin, yhteiskunnan rakenteisiin ja yleisiin etuihin haavoittaen niitä.³¹ Kollektiivisella kriisillä tarkoitetaan yhteisöllistä ilmiötä, jonka yksilöt tiedostavat samalla tavalla; he tiedostavat yhteisen kokemuksen, mutta eivät koe sitä henkilökohtaisesti.³²

Ajallisesti tarkasteltuna katastrofi, suuronnettomuus tai kriisi voivat olla lyhytkestoisia tapahtumia, jolloin paljon tuhoa tapahtuu pienessä ajassa, kuten maanjäristykset ja terrorismi. Ne voivat olla myös pitkäkestoisia tapahtumasarjoja, kuten sodat tai pandemiat. Pitkäkestoisten katastrofien tuho vaikutuksia on yleensä hankalampi kartoittaa kuin lyhytkestoisten tapahtumien.

2.2. Riski

Aihepiirin kannalta keskeinen on myös *riskin* käsite, jolla viitataan tiettyä ajanjaksona yhteisöön mahdollisesti kohdistuviin uhkiin, kuten ihmishenkien tai omaisuuden menetyksiin tai loukkaantumisiin.³³ Katastrofiriski koostuu käsitteellisesti kolmesta ehdosta tai osa-alueesta. Näitä ovat vaara (*hazard*), altistuminen (*exposure*) ja haavoittuvuus (*vulnerability*).³⁴ Jokaisen kolmen osa-alueen tulee esiintyä samaan aikaan samassa paikassa, jotta riski on mahdollinen.

Katastrofeista puhuttaessa tärkeää on erottaa vaara ja riski toisistaan.³⁵ Pelkkä biofysikaalinen ilmiö eli vaara, kuten esimerkiksi sään ääri-ilmiö, ei riitä riskin, katastrofin ja niiden

---

³⁰ Ks. <https://soilipoijula.fi/tietosivut.kriisi>.

³¹ Ursano & Fullerton & McCaughey, 1994, 6; Post & al, 2003, 23-25; Krogars, 1995, 73.

³² Sztomkpa, 2004, 158-162.

³³ UNDRR 2017.

³⁴ Crichton, 1999.

³⁵ Kelman, 2018.

vaikutusten toteutumiseen. Keskeisellä sijalla ovat myös yhteiskunnalliset tekijät, joita voidaan käsitteellistää *altistumisen* ja *haavoittuvuuden* avulla. Altistumisella tarkoitetaan ihmisten tai muiden asioiden esiintymistä paikoissa, joissa vaara voi esiintyä. Haavoittuvuus viittaa puolestaan altistuneen yksikön ominaisuuksiin.³⁶ Keskeisenä haavoittuvuuden osakäsitteenä voidaan pitää sosiaalista haavoittuvuutta, jolla tarkoitetaan erilaisia sosioekonomisia tekijöitä, kuten tulotasoa, terveydentilaa, ikää ja kulttuurista, institutionaalista ja poliittista kontekstia, jotka saattavat vaikuttaa vaikutusten suuruuteen.³⁷ Yhteiskunnassamme haavoittuvuutta lisäävät muun muassa yhteiskunnallinen epätasa-arvo ja vääristyneet valtasuhteet, joiden vaikutuksesta tietyt väestönosat ovat toisia haavoittuvaisempia esimerkiksi erilaisten luonnonilmiöiden vaaroille.³⁸

2.3. Resilienssi

Kun puhutaan katastrofeista, tärkeää on ottaa esiin myös termi *resilienssi*, joka ymmärretään joko haavoittuvuuden vastakohtana tai omana erillisenä käsitteenään.³⁹ Resilienssi käsitetään sen sisältämäksi metaforiseksi potentiaaliksi, jossa ”ulkoisten voimien koettelema kappale tai systeemi ponnahtaa takaisin tasapainoon”.⁴⁰ UNDDR:n (2017) käsitteistössä resilienssillä viitataan onnettomuuksille altistuneen yksikön, esimerkiksi ihmisen tai yhteisön, kykyihin ja vahvuuksiin, joiden avulla on mahdollista valmistautua ja tarvittaessa reagoida katastrofeihin tai muihin vaikutuksiin ja toipua niistä.

Psyykkisenä ominaisuutena toisilla on resilienssiä enemmän kuin toisilla. Siihen vaikuttavat muun muassa kasvatus ja biologiset ominaisuudet. Resilienssin rakennuspalikoita ovat yksilön kokemukset lähipiiristä ja ympäristön myönteisten ja haitallisten tekijöiden vuorovaikutus. Resilienssi on myös taito, jota voi harjoittaa ja se muovautuu läpi elämän. Sitä voidaan vahvistaa myönteisellä toiminnalla, joka pitää toimintakykyä yllä ja auttaa sopeutumaan vaikeissa tilanteissa. Resilienssin on todettu kasvavan iän myötä, kun ihmiselle kehittyy taitoja, joiden avulla vastoinkäymisiä on helpompi käsitellä. Näitä taitoja ovat muun

---

³⁶ UNDDR 2017.

³⁷ Cutter, *ym.*, 2003.

³⁸ Ribot, 2014.

³⁹ Joakim *ym.* 2015; Turner II, 2010.

⁴⁰ Norris, *ym.*, 2008 artikkelissa Meriläinen, *ym.* Katastrofitutkimuksen.

muassa joustavuus, ongelmanratkaisukyky, itsesäättely ja optimismi. Resilienssi suojaa trauman aiheuttamilta vaikutuksilta ja sen avulla on mahdollista elää hyvää elämää vastoinkäymisistä huolimatta.⁴¹

Psykologiassa resilienssi määritellään psykologiassa eri tavoin riippuen tutkimuksesta: se voi viitata joko yksilön ominaisuuteen, lopputulokseen tai prosessiin.⁴² Werner (1995, 89) käsittää resilienssin olevan ”hyvän kehityksellisen lopputuloksen huolimatta korkeasta riskistä, kompetenssin ylläpitämisen stressin aikana sekä toipumisen traumasta”. Uudemmissa määritelmässä korostetaan systeemiajattelua ja dynaamisuutta,⁴³ jolloin resilienssi nähdään dynaamisena systeemin kykynä sietää tai palautua merkittävistä haasteista, jotka uhkaava sen tasapainoa, elinvoimaa ja kehitystä.⁴⁴

Yhteiskunnallisella resilienssillä tarkoitetaan ”ryhmien ja yhteisöjen kykyä selviytyä sosiaalisten, poliittisten ja ekologisten muutosten aiheuttamista stressitekijöistä ja häiriöistä”.⁴⁵ Resilienssi käsitetään epävarmuuden, muutosten ja kriisien hahmottaminen poikkeuksien sijaan normaalina tilana.⁴⁶ Tästä johtuen yhteiskunnallinen resilienssi keskittyy meneillään olevien muutosten lisäksi muutoksiin, joita ei vielä tiedetä. Glavovic *et al.* (2003, 9) määrittelee, että yhteiskunnallinen resilienssi tarkoittaa kykyä absorboida muutokset ja käsitellä muutokset sekä käsitellä yllätyksiä ja selviytyä häiriöistä. Obristin *et al.* (2010, 289) mukaan yhteiskunnallinen resilienssi tarkoittaa ”toimijoiden kykyä hyödyntää erilaisia pääomia selviytyäkseen ja sopeutuakseen epäsuotuisiin olosuhteisiin (reaktiivinen kyvykkyys), mutta myös etsiäkseen ja luodakseen vaihtoehtoja (proaktiivinen kyvykkyys) ja siten kehittää kykyään vastata uhkiin saavuttaakseen positiivisen lopputuloksen.” Muutokset, myös negatiiviset, voivat luoda mahdollisuuksia uusille asioille, innovaatioille ja kehittämiselle.⁴⁷

Yhteiskunnallinen resilienssi voi tarkoittaa joko lopputulosta tai prosessia.⁴⁸ Viimeaikaiset määritelmät ovat korostaneet kuitenkin resilienssiä prosessina.⁴⁹ Tämä näkökulma tekee

---

⁴¹ <https://mieli.fi>

⁴² Fletcher & Sarkar, 2013, 13; Luthar, *ym.*, 2000, 15.

⁴³ Masten, 2007, 924.

⁴⁴ Masten, 2011, 494.

⁴⁵ Adger, 2000, 347)

⁴⁶ Keck & Sakdapolrak, 2013, 9.

⁴⁷ Adger, 2006, 253.

⁴⁸ Wilson, 2012b, 1221.

⁴⁹ Abramson, *ym.*, 2015, 3; Maclean, Ross, Cuthill, & Witt, 2017, 532.

mahdolliseksi sen, että myös yhteiskunnan resilienssiä voidaan kehittää.⁵⁰ Yhteiskunnallinen resilienssi kuvaa siis ”toimijoiden kykyä selvitä erilaisista välittömistä vastoinkäymisistä (selviytymiskyky), oppia kokemuksista ja sopeutua tulevaisuuden haasteisiin (sopeutumiskyky) sekä luoda instituutioita, jotka edistävät yksilöiden hyvinvointia sekä yhteiskunnan kestävyyttä nykyisten ja tulevien kriisien edessä (transformaatiokyky)”.⁵¹

Katastrofia koskevassa resilienssikirjallisuudessa tuodaan usein esiin myös yhteisöresilienssi, jolla tarkoitetaan tietyn yhteisön ominaisuuksia.⁵² Yhteisöresilienssi käsitetään katastrofiriskien hallinnan yhteydessä usein yhteisön kyvyksi suunnitella ja varautua, vaimentaa ja hillitä mahdollisten tai toteutuneiden katastrofien vaikutuksia tai palautua niistä.⁵³ Yhteisöresilienssin varjopuolena on se, että yhteisön tiiviit sosiaaliset verkostot voivat johtaa kielteiseen suhtautumiseen ulkopuolisia kohtaan.⁵⁴

2.4. Poikkeusolot ja valmiuslaki

Suuronnettomuuden tapahduttua tai sen jatkuessa voidaan puhua *poikkeusoloista*. Poikkeusolot määritellään *valmiuslaissa*. Tasavallan presidentti yhdessä Valtioneuvoston kanssa toteaa maassa vallitsevat poikkeusolot niiden astuessa voimaan. Poikkeusolot liittyvät tutkielmani aihepiiriin, koska poikkeusolojen todetaan olevan voimassa muun muassa erityisen vakavan suuronnettomuuden ja sen välittömän jälkitilan aikana sekä ”vaikutuksiltaan erityisen vakavaa suuronnettomuutta vastaavan hyvin laajalle levinneen kulkutaudin aikana”.⁵⁵ Lisäksi Helsingin kaupungin häiriö- ja kriisiviestinnän ohjeen mukaan ”Koronaviruksen aiheuttama pandemia on vakava häiriötilanne, joka vaatii toimenpiteitä niin yksilöiden, yritysten kuin valtioidenkin tasolla”.⁵⁶

Valmiuslaki, poikkeusolot ja häiriötilanne tulivat käsitteinä suomalaisille tutuiksi viimeistään keväällä 2020 Covid-19-pandemian levitessä. Suomessa otettiin käyttöön valmiuslaki 16.3.2020–27.4.2021 väliseksi ajaksi. Valmiuslain aikana Suomessa vallitsi poikkeusolot. Valmiuslain täytäntöönpano on voimakas toimenpide, ja se asetettiin voimassa olevaksi

⁵⁰ Hegney, *ym.*, 2008.

⁵¹ Keck & Sakdapolkar, 2013, 14.

⁵² Norris, *ym.* 2008; Kruse, *ym.*, 2017.

⁵³ Cutter, 2016; Kruse *ym.*, 2017.

⁵⁴ Mohan & Mohan, 2002, 195.

⁵⁵ <https://pelastustoimi.fi/pelastustoimi/varautuminen/poikkeusolot>.

⁵⁶ Helsingin kaupunki, 2019, Häiriö- ja kriisiviestinnän ohje.

ensimmäisen kerran sitten ensimmäisen maailmansodan. Valmiuslain täytäntöönpano tarkoittaa sitä, että lakiin kirjattuja ihmisten perusoikeuksia voidaan rajoittaa hallituksen toimesta.⁵⁷ ”Valmiuslaki suojaa väestöä poikkeusoloissa sekä pyrkii turvaamaan sen toimeentulon ja maan talouselämän, ylläpitää oikeusjärjestystä, perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä turvaa valtakunnan alueellisen koskemattomuuden ja itsenäisyyden”.⁵⁸

2.5. Kirkon julkishallinnollinen rooli katastrofeja ja suuronnettomuuksia koskevissa valmiussuunnitelmissa

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakunnat ovat kuntien tapaan julkishallinnon yhteisöjä, joita koskevat samat ammatilliset vaatimukset kuin muitakin auttamistahoja.⁵⁹ Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön (2009, 27) mukaan kirkon perustehtävä on tukea yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kuuluvaa kansalaisten henkistä kriisinsietokykyä. Kriisitilanteissa ja suuronnettomuuksissa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tulee toimia osana valtakunnallista pelastustoiminnan kokonaisuutta. Paikallisesti kirkkoherrat ovat vastuussa seurakuntiansa valmiussuunnittelusta. Valmiussuunnittelussa tulisi määritellä myös, miten kirkon diakoniatyö täydentää kuntien terveys- ja sosiaalipalveluja.⁶⁰

Laissa kirkkolain muuttamisesta todetaan, että seurakunnan, seurakuntayhtymän, hiippakunnan ja kirkkohallituksen tulee muun muassa valmiussuunnitelmalla ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluilla varmistaa kirkon tehtävien mahdollisimman hyvä hoitaminen. Kriisitilanteissa seurakunnalla on velvollisuus olla varautunut henkisen huollon tarjoamiseen. Valmistautumisella varmistetaan, että seurakunnan työntekijät ovat mahdollisimman hyvin valmistautuneet kriisityöhön, vaikka parhaassa tapauksessa mitään ei koskaan tapahtuisi.⁶¹

Kirkkohallituksen (2005, 2, 4) mukaan suuronnettomuuksien henkisen huollon suunnitelma on osa seurakunnan valmiussuunnitelman kokonaisuutta. Varautuminen lisää turvallisuuden

⁵⁷ Puttonen, 2020, A 14-A15.

⁵⁸ <https://vm.fi/valmiuslaki/>

⁵⁹ Saari, *ym.*, 2009, 110.

⁶⁰ Poutiainen, 2007, 195.

⁶¹ L1498/2015) §15a <https://finlex.fi/fi/>

tunnetta ja valmiutta toimia, jos kriisi joudutaan kohtaamaan. Valmiussuunnittelussa seurakunta toimii yhteistyössä kunnan pelastusviranomaisten, sosiaali- ja terveystieteiden, poliisin, puolustusvoimien ja järjestöjen kanssa. Suunnitelmiin tulee myös kirjata toteutustapa siitä, miten kirkon diakoniatyö täydentää kuntien sosiaali- ja terveystieteiden palveluja. Isoihin kriiseihin tulee varautua jo ennakolta moniammatillisen verkoston kanssa, ja suunnittelussa on otettava huomioon myös kriisiviestintä.⁶²

Kriisinhallinnan joitakin tehtäviä kuuluu myös Kirkon viestinnälle ja Kirkon ulkomaanavulle. Myös Suomen Lähetyseura sekä Kirkon Henkinen Huolto (HeHu) ovat mukana toiminnassa. Kirkon viestinnälle kuuluva tehtävä on viestiä eri medioiden kautta tapahtuneista katastrofeista tai onnettomuuksista. Sosiaalisen median vaikuttavuus on muuttanut kriisiviestinnän luonnetta: koska uutiset leviävät nopeasti, on kriisiinkin reagoitava nopeasti. Näin ollen seurakunnan valmiussuunnitelmaan kuuluu myös kriisiviestintäsuunnitelma. Sen mukaan kriisiviestinnän tulee olla ”nopeaa, rehellistä, vastuullista ja inhimillistä. Salassa pidettäviä asioita ei kommentoida julkisesti”.⁶³

Kirkon Ulkomaanavun tavoitteena on, ”että suurten katastrofien uhrit saavat nopeasti ja luotettavasti ammattitaitoista apua”. Kirkon Ulkomaanavun humanitaarinen apu hätätilanteissa turvaa katastrofin kohdanneen perustarpeiden täyttymisen. Kun akuutti hätä on ohi, ”jälleenrakentaminen ja yhteisöjen pitkäjänteinen kehittämistyö” korvaavat hätäavun. Humanitaarisen avun yhteydessä on tärkeää ottaa huomioon myös luonnonkatastrofien ja konfliktien ennaltaehkäiseminen ja riskien vähentäminen. Kirkon Ulkomaanapu on panostanut katastrofivalmiuden kehittämiseen ympäri maailman. On varauduttu muun muassa ilmastonmuutoksen aiheuttamiin luonnonkatastrofeihin, kuten myrskytuhoihin, kuivuuteen ja tulviin.⁶⁴

Suomen Lähetyseuran (SLS) katastrofityö toimii pitkälti samojen periaatteiden mukaan kuin Kirkon Ulkomaanapu. SLS:n katastrofityö on kolmivaiheista: katastrofeihin valmistautuminen ja niiden ennaltaehkäisy, hätäapu ja sosiaalinen työ välittömästi katastrofin ollessa meneillä tai sen jälkeen sekä katastrofin jälkeinen jälleenrakennustyö.⁶⁵ SLS:n ja Kirkon ulkomaanavun yhteisenä periaatteena on, että mahdollisuuksien mukaan hyödynnetään paikallisten ihmisten osaamista avustustyössä. Apua annetaan tasapuolisesti

⁶² Pruuki, 2008, 289; Suomen ev.lut. kirkko 2011, 101; Suomen ev. lut. kirkko 2018, 61-62.

⁶³ Ks. esim. (<https://www.oulunhiippakunta.fi>).

⁶⁴ <https://www.kirkonulkomaanapu.fi>

⁶⁵ <https://felm.suomenlahetyseura.fi>

kaikille tarvitsijoille.⁶⁶ Näissä kahdessa järjestössä avun kohde on ensisijaisesti ei-suomalainen väestö.

Kirkon tarjoamaan kriisityöhön kuuluu myös onnettomuuden uhrien ja auttajien puolesta rukoileminen messuissa ja hartauksissa. Seurakunnan työntekijä voidaan myös kutsua kouluihin ja työpaikalle. Kirkon tehtävänä on tarjota luottamuksellista keskusteluapua myös puhelimesta ja verkossa. Hakeutua voi myös kirkon perheneuvonnan palveluihin, jos haluaa keskusteluapua kriisin työstämiseen. Palvelujen saamiseksi ei edellytetä evankelis-luterilaisen kirkon jäsenyyttä, ja palvelut ovat ilmaisia. Kriisin ja katastrofin kohdannutta ihmistä palvellaan myös sairaalasielunhoidon avulla. Sairaalasielunhoidon työmuotoja ovat muun muassa sielunhoidolliset keskustelut, hartaudet, saattohoito ja ehtoollisen vietto. Myöskään sairaalasielunhoidon palvelua saadakseen ei tarvitse olla evankelis-luterilaisen kirkon jäsen.

Katastrofin vaikutus yksilöön ja miten auttaja kohtaa avun tarvitsijan

3.1. Katastrofin vaikutukset sen kokeneelle

Katastrofi muuttaa useimmiten ihmisen elämänarvoja ja niiden tärkeysjärjestystä; tullessaan tietoiseksi omasta haavoittuvuudestaan, näkemys maailmasta ja elämästä yleensä muuttuvat.⁶⁷ Muutos, jonka katastrofi aiheuttaa sen kohdanneelle on niin suuri, etteivät tavanomaiset käytössä olevat psyykkiset puolustus- ja sopeutumiskeinot riitä.⁶⁸

Äkillisesti tapahtuvia muutoksia, jotka järkyttävät mielen tasapainoa nopeasti, kutsutaan *akuuteiksi traumaattisiksi kriiseiksi*. Aluksi niissä koetaan psyykkistä sokkia, jonka tarkoituksena on suojata mieltä sellaiselta tiedolta, jota se ei pysty vastaanottamaan. Siinä tallennetaan muistiin myöhemmin tarvittavaa tietoa ja vaikutelmia. Psyykkisen sokin tarkoituksena on myös taata toimintakyky eli tarkoituksenmukainen toiminta. Psyykkinen

---

⁶⁶ Lähetyseura ”on sitoutunut Punaisen Ristin ja kansalaisjärjestöjen kehittämään humanitaarisen avun toimintasääntöihin (Code of Conduct) ja lisäksi avustustyölle on olemassa Sphere-standardit, jotka määrittelevät esim. ravinnon, vesihuollon, asumisen ja terveystalveluiden vähimmäistason.”
<https://felm.suomenlahetyseura.fi>.

⁶⁷ Saari, 2000, 25-27; Dyregrov, 1994, 14.

⁶⁸ Cullberg, 1991, 144-145.

sokki näyttäytyy muuttuneena tietoisuutena, joka voi ilmetä esimerkiksi epätodellisena olona, unenomaisena turtana olotilana, muuttuneena aikakäsityksenä, ”supermuistina” tai tunteiden puuttumisena. Jos sokkia ei tule, seuraa siitä mielen hajoaminen, joka on kuitenkin äärimmäisen harvinaista. Seuraavaksi on vuorossa reaktiovaihe, jonka tarkoituksena on tulla tietoiseksi siitä, mitä on todella tapahtunut ja sen merkityksestä itselle ja elämälle.

Reaktiovaiheessa koetaan voimakkaita tunnereaktioita, jotka voivat ilmetä vaikkapa itsesyytöksinä, syyllisyydentuntona tai tarpeena etsiä syyllisiä. Voi esiintyä itkuja, helpotuksen tunnetta, ahdistusta, vihaa, pelkoa, surua tai häpeää. Usein esiintyy myös somaattisia reaktioita, kuten vapinaa, pahoinvointia, sydänoireita, lihassärkyjä, huimausta, väsymystä ja univaikeuksia. Tämä vaihe kestää noin kahdesta neljään päivään. Seuraava vaihe on työstämis- ja käsittelyvaihe, jonka tarkoituksena on entiselleen toipuminen, suru, pelkojen ja traumojen työstäminen ja uuden ennakoiminen ja siihen sopeutuminen. Tässä vaiheessa mieli ottaa etäisyyttä tapahtuneeseen. Voi ilmetä muisti- ja keskittymisvaikeuksia, ärtyvyyttä ja vetäytymistä muista ihmisistä.

Traumaattisen kokemuksen toivottu lopputulos on, että tapahtunut muodostuu tietoiseksi ja levolliseksi osaksi omaa itseä. Tapahtumaa voi ajatella ilman voimakkaita tunnereaktioita ja tapahtuma ei enää väkisin tunge mieleen. Trauman käsittelyyn vaikuttavat altistuksen määrä ja laatu, sukupuoli, yksilön kyvyt ja voimavarat kriisin käsittelyssä, ulkoisen sosiaalisen tuen määrä ja laatu sekä mahdolliset aikaisemmat traumaattiset kokemukset.⁶⁹

Katastrofin jälkivaikutukset eli *traumaperäiset stressireaktiot* määritellään ”normaaleiksi reaktioiksi epänormaaliin tilanteeseen”. Niiden läpityöskentely kestää kauan ja kuluttaa psyykkisiä voimavaroja.⁷⁰ Poikkeukselliset tapahtumat voivat järkyttää silloinkin, kun ei itse ole tai olisi vahingoittunut tilanteessa. Myös läheltä piti -tapaukset voivat järkyttää.

Aikaisemman lääkinnällisen uhrikäsitteen mukaan onnettomuuden uhreiksi nimettiin vain ne, jotka olivat kuolleet tai loukkaantuneet tapahtumapaikalla. Psykologisten näkökulmien huomioon ottaminen moninkertaistaa uhrien määrän. Tällaisen uhrikäsityksen mukaan vain pieni osa uhreista on (ollut) paikan päällä. Tämä asettaa aivan uudenlaisia vaatimuksia kriisityölle ja sen organisaatioille.⁷¹ Lisäksi ihmisten reaktioihin vaikuttavat tapahtuman vakavuus ja luonne (esim. suuronnettomuus, läheisen kuolema, väkivaltakokemus, kidutus tai

---

⁶⁹ Saari, 2006, Akuutit traumaattiset kriisit-luentosarja.

⁷⁰ Korttesluoma & al., 1995, 10.

⁷¹ Saari, 2006, Akuutit traumaattiset kriisit-luentosarja.

sota). Tietyt ihmisryhmät saattavat altistua traumatapahtumille muita enemmän esimerkiksi ammattinsa puolesta (mm. pelastajat, sotilaat, poliisi) tai elinolosuhteidensa vuoksi, esimerkiksi kidutetut tai pakolaiset.⁷²

Traumareaktion jatkuessa pitkään oireet voivat aiheuttaa *traumaperäisen stressihäiriön*.⁷³ Sen oireita ovat esimerkiksi ahdistusta tuottavat, jatkuvat muistikuvat tapahtumasta, takauamat ja painajaisunet, jolloin tapahtuma koetaan jatkuvasti uudelleen. Henkilö voi kokea myös itsepintaisia lisääntyneen vireystason oireita, jolloin ruumiintoiminnot ovat aktiivisia ja ruumis on ikään kuin valmis koko ajan taistelemaan tai pakenemaan.⁷⁴ Häiriöstä kärsivä saattaa myös kaikin keinoin välttää tilanteita, jotka muistuttavat traumaattisesta tapahtumasta. Tutkimusten mukaan 35–90 prosenttia länsimaiden väestöstä kokee elämässään niin järkyttävän tilanteen, että se voi aiheuttaa stressihäiriön, mutta vain osalle heistä muodostuu traumaperäinen stressihäiriö.⁷⁵ Suuronnettomuuksissa akuutin traumaattisen kriisin kohdanneita ja traumaperäisestä stressireaktiosta ja traumaperäisen stressihäiriöstä kärsiviä on yleensä runsaasti, ja se kuormittaa auttavia tahoja. Tämän vuoksi on tärkeää mahdollisimman huolellisesti varautua tilanteisiin, jossa avun tarve ja tarvitsijoiden joukko on suuri.

3.2. Auttajan tehtävä katastrofin kohdanneen kanssa

Katastrofin kokeneelle psykososiaalista tukea antavan henkilön tulee tehdä interventio eli väliintulo. Tällä pyritään siihen, ettei kriisi mene huonompaan suuntaan, vaan sitä pyritään hallitsemaan ja suuntaamaan kohti parempaa. Intervention avulla pyritään myös vähentämään traumaperäisiä stressireaktioita. Intervention tavoitteita ovat todellisuuden kohtaaminen, tunteiden ja ajatusten työstäminen, tuleviin reaktioihin valmistautuminen, erilaisista tukitoimista tiedottaminen sekä sosiaalisen verkoston aktivointi. Interventiossa pyritään kohtaamaan sellaiset ihmiset, joiden oireet ovat erityisen vakavat ja jotka näin voidaan ohjata jatkohoitoon.⁷⁶

⁷² <https://www.kaupahoito.fi>.

⁷³ Dyregrov, 1994, 28, 29, 42-44, Lehtinen & al., 1989, 17, 25. Ks. myös Poijula, 1999, 6-12.

⁷⁴ Saari, 2006. Akuutit traumaattiset kriisit-luentosarja.

⁷⁵ <https://www.kaupahoito.fi>.

⁷⁶ Dyregrov, 1999, 10-13.

Traumaattisen kriisin eri vaiheissa hyödynnetään erilaisia psykososiaalisia auttamismenetelmiä: psyykkistä ensiapua, konsultaatiota, lyhytterapioita, joista esimerkkinä EMRD-menetelmä (Eye Movement Desensitization and Reprocessing). Kysymys on traumaterapiamenetelmästä, joka perustuu ohjattuihin silmänliikesarjoihin, joilla stimuloidaan häiritsevää informaatiota sisältävää aivojen hermoverkkoa. Tämän jälkeen reaktioita ja häiritsevää informaatiota pyritään muuttamaan ja neutralisoitumaan.⁷⁷ Menetelmä perustuu asiakkaan elämäkokemuksiin ja kykyyn sekä motivaatioon kohdata omiin kokemuksiin liittyviä hankalia tunteita. EMDR-terapiassa voidaan työstää vaikeita kokemuksia sekä nykyisyyttä häiritseviä muistoja. Tutkimusten mukaan EMRD-terapia voi nopeuttaa merkittävästi toipumista traumaattisesta tapahtumasta ja lievittää asiakkaan kokemaa, menneisyyden tapahtumista aiheutuvaa stressiä. Tavoitteena on, että asiakas saavuttaa entistä realistisemman näkemyksen menneisyyden tapahtumasta ja kykenee ajattelemaan levollisemmin tapahtunutta osana elämänhistoriaansa. EMRD-terapialla saavutetut muutokset tapahtuvat laaja-alaisesti mielikuvissa, tunteissa, kehossa ja uskomuksissa.⁷⁸

The Sphere Project (2011) ja Maailman Terveysjärjestö WHO (2011,3) määrittelevät psyykkisen ensiavun ”inhimilliseksi tueksi apua tarvitsevalle ihmiselle”. Tuen tarkoitus on olla ei-tungettelevaa, sen tulee arvioida autettavan tarpeita ja huolia sekä huolehtia autettavan perustarpeista, kuten ravinnosta, suojasta ja tiedosta. Tukeen kuuluu myös autettavien lohduttaminen ja kuunteleminen ilman puhumaan painostamista sekä auttaa heitä tuntemaan olonsa turvalliseksi.

Psykologisen ensiavun tavoitteita ovat ”akuuttien stressireaktioiden vähentäminen, jatkohoidon tarpeen kartoittaminen ja lyhyt- ja pitkäkestoisen selviytymisen ja adaptiivisen toiminnan edistäminen”.⁷⁹ Psykologisessa ensiavussa hyödynnetään kriisityön viittä periaatetta, jotka ovat: ”luo rauhallisuutta, luo turvallisuutta, luo luottamusta, luo yhteenkuuluvuutta ja luo toivoa.”⁸⁰ Saari korostaa, että autettavan ympäristö tulisi tehdä mahdollisimman rauhoittavaksi ja turvalliseksi, ja että siitä välittyisi myötäelävä ilmapiiri. Turvallinen ilmapiiri on tärkeä tuskan takia, jota järkyttävä tapahtuma on aiheuttanut.⁸¹

⁷⁷ EMRD-menetelmästä ks. Kivistö, 1997; Poijula, 1995, 9.

⁷⁸ <https://emrd.fi>.

⁷⁹ Everly & Flynn, Garoff, 2016b.

⁸⁰ Garoff, 2016b; Hobfoll, *ym.* 2007, 285-286.

⁸¹ Saari, 2000, 142; Saari *ym.*, 2009, 28.

Autettavan turvallisuuden tunteeseen vaikuttaa merkittävästi tieto hänen läheistensä tilanteesta ja voinnista. Tällöin autettavaa on tuettava tiedon saannissa.⁸² Erittäin tärkeää on kertoa autettavalle heti järkyttävästä tapahtumasta saadut tosiperäiset tiedot. Tiedonsaanti on edellytys sopeutumisprosessin alkamiselle. Tiedon kertominen jonakin myöhempänä ajankohtana lisää henkistä loukkaantumista ja tapahtuman uudelleen käsittelyä. Jos ihminen ei saa minkäänlaista tietoa, mielikuvituksella on taipumus täyttää tapahtuman aukkokohdat.⁸³ Tiedon puute saattaa lisätä erilaisia huhuja ja tarinoita tapahtuneesta.⁸⁴ Myös omaisten tulee saada tieto tapahtuneesta ennen tiedotusvälineille ilmoittamista.⁸⁵

Kriisin kohdannutta voidaan rauhoittaa muun muassa hengitysharjoitusten ja ratkaisukeskeisen lähestymistavan avulla sekä kertomalla stressireaktioista.⁸⁶ Autettavan toimijuutta sekä pystyvyyttä hoitaa omia asioitaan pitää myös tukea. Kun autettavalla on tunne pärjäävyydestään myös kriisitilanteissa, tämän luottamus yhteisöön ja sen jäseniin lisääntyy.⁸⁷ Mahdollisimman nopeasti saatu sosiaalinen tuki kriisitilanteessa edesauttaa autettavaa hänen toipumisessaan ja emotionaalisessa hyvinvoinnissaan. Tieto psyykkisistä ja sosiaalisista tukitoimista auttaa kriisin kohdanneen ihmisen hakeutumista niihin.⁸⁸

Psykologisen kriisityön viimeisenä kohtana on luoda toivoa kärsimyksen keskelle. Kriisitilanteissa toivon ylläpitäminen on erittäin tärkeää. Tutkimukset osoittavat, että ihmisillä, jotka ovat kyenneet pitämään yllä toivoa, on paremmat edellytykset selvitä toiveikkuutensa vuoksi myös tulevaisuudessa.⁸⁹ Kristinuskon ja kirkon sanoma on toivoa antava, ja tätä sanomaa tulisi kriisiavussa hyödyntää. Kristinuskolla ja kirkolla on valmiuksia vastata elämän perimmäisiin kysymyksiin, kuten: jos Jumala on kaikkivaltias ja hyvä, niin miksi pahoja asioita tapahtuu ja ihmiset kärsivät. Tätä kutsutaan teologiassa *teodikeaongelmaksi*. Kristinuskon käsitteet synti, syntiinlankeemus ja perisynti voivat selittää kärsimyksen ongelmaa. Maailman ja ihmisluonnon pahuuden ja syntisyyden vastapainoksi kristinuskon tarjoaa myös sellaista toivoa, jonka avulla ihminen voi selvitä hyvin vaikeistakin koettelemuksista.

---

⁸² Hobfoll, *ym.*, 2007, 288.

⁸³ Saari, *ym.* 2009, 26-27.

⁸⁴ Hobfoll, *ym.* 2007, 288.

⁸⁵ Saari, *ym.* 2009, 26-27.

⁸⁶ Hobfoll, *ym.*, 2007, 290-292, 302.

⁸⁷ Hobfoll, *ym.*, 2007, 293-295.

⁸⁸ Hobfoll, *ym.*, 2007, 296.

⁸⁹ Hobfoll, *ym.*, 2007, 298.

Kirkon henkinen huolto osana valtakunnallista kriisityötä

4.1. Kirkon henkinen huolto: perusteet ja työmuodot

Katastrofiauttamisen ketjussa yksi linkki on kirkon tarjoama psykososiaalinen tuki. Psykososiaalisen työn käsitteistö ja sisältö ovat suurelta osin sekavia ja epämääräisiä. Psykososiaaliset palvelut voidaan kuitenkin määrittää kokonaisuudeksi, joka ”muodostuu ihmisten auttamiseksi tarkoitetuista sosiaalisen, henkisen, hengellisen ja materiaalsen avun palveluista”. Katastrofeissa tarjottavaa apua kutsutaan psyykkisen ensiavun tai henkisen tuen palveluiksi. Kirkko kutsuu omaa katastrofiapuaan nimellä *henkinen huolto* (HeHu).⁹⁰

Henkisen huollon toiminta sai alkunsa pääkaupunkiseudulla 1990-luvun alussa. Kirkon henkinen huolto tarkoittaa olemista ja kulkemista ihmisten ja viranomaisten tukena ja rinnalla. Henkisen huollon järjestämisen ideana on lähimmäisenrakkauden periaate. Tärkeimpänä tavoitteena on saada ihminen vakuuttumaan, että hän on turvassa, eikä mikään enää uhkaa häntä. Kirkon henkisen huollon ehkä tärkein osa on *toivon luominen*.⁹¹ Myös Pruuki näkee, että järkyttävästä tapahtumasta huolimatta on tärkeää löytää uutta toivoa ja uskoa elämän jatkumiseen.⁹² Tärkeä osa kirkon henkistä huoltoa on hengellisiin tarpeisiin vastaaminen ja mahdollisuus kokoontua kirkkoon rukoilemaan ja hiljentymään.⁹³

Kirkon henkinen huolto koostuu seurakunnan viranhaltijoista, jotka muodostava valmiusryhmän. Sen tehtävänä on tarjota henkistä tukea onnettomuuden uhreille, omaisille ja tarvittaessa myös auttajille. Jokainen HeHu:n jäsen on saanut tehtävänsä koulutuksen. HeHu:ssa on koulutettu esimerkiksi lapsiin, nuoriin ja yleiseen kriisityöhön erikoistuneita työntekijöitä, joita tilanteen mukaan kutsutaan paikalle.⁹⁴

Kukin henkisen huollon toimija on itsenäinen yksikkönsä, jota johtaa yhden tai useamman seurakunnan nimeämä johto. Jokaiseen hiippakuntaan olisi myös hyvä nimetä kriisityötä

---

⁹⁰ Moisio, 2003, 6.

⁹¹ Jukka Helin, henkilökohtainen tiedonanto 1.6.2018.

⁹² Pruuki 2008, 292.

⁹³ Evl.fi/documents.

⁹⁴ <https://www.kirkkojakaupunki.fi>.

koordinoiva henkilö. Kirkkohallituksessa kriisi- ja henkisen huollon toimintaa koordinoidaan toiminnallisessa osastossa. Koordinaattorin tehtäviin kuuluu muun muassa perustettavien ryhmien tukeminen, valtakunnallinen tiedottaminen ja yhteistyö kriisivalmiusasioissa kirkkohallituksen eri yksiköiden kanssa.

Kun paikallinen henkisen huollon ryhmä perustetaan, käydään myös neuvotteluja paikallisen hätäkeskuksen, pelastusviranomaisten, poliisin, sairaanhoitopiirin ja muiden psykososiaaliseen tukeen osallistuvien tahojen kanssa. Ryhmä esimerkiksi sopii hälytyskeskuksen kanssa tarkoituksenmukaisen tavan hälyttää ryhmä katastrofin tai suuronnettomuuden tapahtuessa. Paikallisten ryhmien tulee sitoutua yhdessä sovittuihin HeHu-periaatteisiin, joilla taataan oleellisissa asioissa yhteinen käytäntö koko maassa. Kun suuronnettomuus tapahtuu, on HeHu-tiimi toimintavalmis parissa tunnissa.

HeHu-valmiusryhmän hälyttämiseen on olemassa kaksi mallia. Ensimmäisessä mallissa valmiusryhmä hälytetään ja sen toiminta käynnistetään pelastusviranomaisten pyynnöstä esimerkiksi suuronnettomuustilanteessa. Tällaisissa tapauksissa ja myös muissa tapauksissa onnettomuusalueella toimittaessa HeHu-organisaatio on osa pelastustoiminnan kokonaisuutta ja toimii pelastusjohdon alaisena. HeHu toimii aina yhteistyössä myös paikallisen seurakunnan ja muiden toimijoiden kanssa. Toisessa mallissa tehtäväkutsu HeHu:n valmiusryhmälle voi tulla suoraan paikalliselta seurakunnalta. HeHu-valmiusryhmää voidaan hyödyntää esimerkiksi kriisi- ja suruhartauksien järjestämisessä tai laajojen ihmisryhmien sielunhoitotarpeeseen vastaamisessa. Tämänkaltaisissa tapauksissa HeHu-ryhmä ei välttämättä toimi pelastusjohdon alaisuudessa vaan itsenäisenä, paikallisseurakuntaa avustavana ryhmänä.⁹⁵ Varsinaisen onnettomuustilanteen ollessa ohi tai kun onnettomuus on tapahtunut muualla, HeHu ei enää kuulu pelastustoiminnan kokonaisuuteen, vaan liittyy osaksi seurakunnan toimintaa, johon osallistutaan paikalliselta seurakunnalta saatavien ohjeistusten ja toiveiden mukaan.⁹⁶ HeHu-ryhmä ei ohita toimiessaan paikallisseurakunnan johtoa asioissa, jotka koskevat seurakunnan toimintaa, vaan tarjoutuu avuksi kriisitilanteissa.⁹⁷

Myös HeHu:ssa toimivat auttajat saavat mahdollisuuden purkaa omia tuntojaan. Ensimmäisen kerran tapahtunutta käsitellään toisten HeHu-työntekijöiden kanssa ennen poistumista

---

⁹⁵ Evl.fi/documents.

⁹⁶ Ks. esim. <https://www.lapuanhiippakunta.fi>.

⁹⁷ <https://evl.fi/documents>.

tapahtumispaikalta. Noin viikon sisällä tapahtuneesta tulee järjestää purkukeskustelu HeHu:n työntekijöille. Purkukeskustelun jälkeen suositellaan loppuarvioinnin pitämistä. Siinä arvioidaan henkisen huollon toimintaa kokonaisuudessaan. Loppuarvointiin voidaan tarvittaessa pyytää osallistumaan myös pelastustoimen ja muiden toimijoiden edustajia. HeHu:n työntekijät saavat tarvittaessa myös työnohjausta.⁹⁸

4.2. Jälkipuinti osana kriisityötä

Suomessa ensimmäisen kunnallinen moniammatillinen kriisiryhmä, joka käytti työvälineenään psykologista *debriefing- eli jälkipuintimenetelmää*, aloitettiin psykologi Krister Anderssonin johdolla Pietarsaareissa 1990-luvun alussa.⁹⁹ Tämän kriisiryhmän työskentelymalli levisi maassamme niin, että tällä hetkellä Suomessa on Euroopan kattavin kunnallisten kriisiryhmien verkosto.¹⁰⁰

Jokaisessa kunnassa järjestetään onnettomuuden, katastrofin ja kriisin uhreille, heidän läheisilleen ja auttajilleen tarpeen vaatiessa jälkipuinti-istunto. Työ on kuntien vastuulla, mutta seurakunnat toimivat kuntien kanssa kiinteässä yhteistyössä. Jälkipuinti-istuntoja järjestetään myös läheltä piti -tilanteen kokeneille. Istunto kestää yleensä kahdesta neljään tuntiin ja se pyritään järjestämään kahden vuorokauden sisällä onnettomuuden tapahtumisesta. Istunnossa käsitellään tapahtunutta keskustelemalla onnettomuuden kulusta ja siihen liittyvistä tunteista tehtävään koulutettujen ohjaajien avulla. Jälkipuinti on ”psykykkistä ensiapua”, jonka tarkoitus on auttaa ihmistä suhteuttamaan tapahtunutta, purkamaan pelkoja

⁹⁸ <https://www.lapuanhiippakunta.fi>.

⁹⁹ Traumaattisten tilanteiden, 1998, 12.

¹⁰⁰ Sosiaali- ja terveysministeriössä tehdyn kyselyn mukaan lähes kaikki maamme terveyskeskukset tarjoavat psykososiaalista tukea. Lisäksi lähes kaikissa keskussairaaloissa ja yliopistosairaaloissa on omat kriisiryhmät. Suomessa toimii myös useita muita kriisiryhmiä. Työterveyspalveluja täydentävät eri oppilaitosten, työpaikkojen ja eri ammattiryhmien kriisiryhmät. Esimerkiksi puolustusvoimilla on joissakin joukko-osastoissa kriisiryhmiä varusmiesten, henkilökunnan ja omaisten käytettävissä. Lisäksi Suomessa toimii useita vapaaehtoisia valmiusryhmiä, joista merkittävin on palo- ja pelastuslaitoksen tukena toimiva vapaaehtoinen pelastuspalvelu (VAPEPA). Siihen kuuluu noin 2000 hälytysryhmää ja noin 30 000 koulutettua vapaaehtoistyöntekijää. VAPEPA:ssa toimii myös valtakunnallinen ensihuoltotoimikunta, jonka jäseniin kuuluu edustajia Mannerheimin Lastensuojeluliitosta, Suomen Mielenterveysseurasta ja Suomen Punaistesta Rististä. Näiden lisäksi Suomessa toimii Suomen Psykologiliiton ja SPR:n Valtakunnallinen psykologien valmiusryhmä, jonka tehtävänä on tarjota henkistä tukea katastrofeissa ja tarjota ammatillista asiantuntemusta paikallisille kriisiryhmille (Traumaattisten tilanteiden 1998, 12, 20, 22; Ahtee, 1995, 49; Saari, 1995, 31).

ja ymmärtämään, että hän ei ole yksin ja hänen reaktionsa ovat normaaleja epätavallisessa tilanteessa. Keskustelun avulla luodaan kokonaiskuvaa omista kokemuksista ja nähdään omaa toimintaa muiden silmillä. Samalla annetaan tietoa odotettavissa olevista reaktioista ja tarjolla olevasta tuesta ja terapiasta.

Katastrofin tai kriisin kohdanneille on tarjottava mahdollisuus jälkipuintiin sekä ohjattava avun tarvitsijat jatkoavun piiriin. Seurakunnissa voidaan myös järjestää rukoushetki niitä varten, joita tapaus on kosketanut.¹⁰¹

4.3. Esimerkkejä kirkon toiminnasta kriisityössä

Seuraavaksi esitän muutaman esimerkin avulla, miten HeHu on toiminut osana auttamistyön kokonaisuutta. Ensimmäiseksi tarkastelen Kaakkois-Aasian tsunamionnettomuudessa toimimista, jossa evankelis-luterilaisen kirkon auttamistyöhön oli tiiviisti kytköksissä silloisen arkkipiispan Jukka Paarman ja hiippakuntien tuomiokapitulien yhteistyöhön. Arkkipiispa Paarma kehotti suomalaisia yhteisvastuuseen pian katastrofin jälkeen.¹⁰² Katastrofin kokoneiden auttamisessa kirkkohallituksen eri osastojen ja kirkon tiedotuskeskuksen lisäksi toimivat Suomen Lähetysseura, Kirkon Ulkomaanapu ja HeHu.¹⁰³ Kaksi päivää tapahtuneen jälkeen pidettiin Helsingin tuomiokirkossa rukoushetki katastrofin uhrien muistolle, jonka jälkeen yleisöllä oli mahdollisuus hiljentyä ja keskustella henkilökohtaisesti tuomiokirkkoseurakunnan pappien kanssa. Muistamme, kuinka silloinen Helsingin piispa Eero Huovinen antoi kasvot kirkon avustustyölle, kun hän sattumalta oli lomailemassa paikan päällä tsunamin tapahtuessa. Keskusrikospoliisin uhrintunnistussyksikön mukana Thaimaahan lensi myös kaksi luterilaisen kirkon pappia, joiden tehtävänä oli ottaa hengellinen ulottuvuus huomioon uhrien tunnistamisessa.¹⁰⁴

Toinen esimerkki kirkon toiminnasta kriisityössä on Jokelan kouluampuminen, joka tapahtui 7.11.2007. Välittömästi onnettomuuden tapahduttua Tuusulan seurakunnan diakoniatyön yksikkö osallistui Jokelan kriisikeskuksen toiminnan käynnistämiseen. Se organisoi

---

¹⁰¹ <https://evl.fi/apua-ja-tukea/suru-kriisi/hengellista-apua-onnettomuuden-uhreille>.

¹⁰² Arkkipiispa Paarma vetoaa suomalaisiin katastrofin uhrien auttamiseksi 2004.

¹⁰³ Poliisit ja papit tsunamityössä 2005.

¹⁰⁴ Kaksi pappia uhrintunnistussyksikön mukana Thaimaahan 2004.

työvoimaa kriisikeskukseen pääkaupunkiseudun seurakuntien HeHu:laisista sekä useista naapuriseurakuntien työntekijöistä. Jokelan kriisikeskuksessa seurakunnan diakoniatiimin työntekijöillä oli ensisijaisena työnä hädässä olevien ihmisten kuunteleminen ja tukeminen. Jokelan kirkolla toimiva kriisikeskus oli auki ympärivuorokautisesti tapahtumapäivän keskiviikon iltapäivästä saman viikon sunnuntaihin kello 18 asti. Kriisikeskuksen työntekijät koostuivat Tuusulan seurakunnan seitsemästä papista, seitsemästä diakoniatyöntekijästä ja viidestä nuorisotyöntekijästä. Keravan seurakunnasta osallistui kaksi diakoniatyöntekijää ja yksi nuorisotyöntekijä, Järvenpään seurakunnasta osallistui viisi työntekijää, Pornaisten seurakunnasta osallistui yksi työntekijä, kirkon perheasian neuvottelukeskuksesta yksi työntekijä ja Vantaan ja Espoon seurakuntien HeHu:n työntekijöistä molemmista yhteensä kuusi henkilöä. Välittömässä kriisityössä joko Jokelan kirkolla, jälkipuintiryhmissä tai Jokelan koululla annettavassa akuutissa kriisityössä toimi yhteensä 103 kirkon työntekijää. Lisäksi osa Tuusulan ja lähiseurakuntien työntekijöistä päivysti kirkoissa, jotka pidettiin auki.¹⁰⁵

Vajaan vuoden kuluttua Jokelasta tapahtui uusi kouluampumistapaus, tällä kertaa Kauhajoella. Kauhavan ja Ilmajoen seurakunnat reagoivat nopeasti tapahtuneeseen. Jo tapahtumapäivän iltana järjestettiin hartaustilaisuus Kauhajoen kirkossa. Hartauden jälkeen kirkko oli käytettävissä henkisen avun saamiseen klo 9–21 välisenä aikana viiden päivän ajan. Kauhajoelle lähti Lapuan hiippakunnan aloitteesta nopealla aikataululla Vaasan henkisen huollon kymmenen jäsenen ryhmä. Joka ilta järjestettiin rukoushetkiä. Seurakunnan työntekijät päivystivät monessa paikassa ja he kulkivat myös kaduilla kohdaten ihmisiä. Viiden päivän kuluttua tapahtumasta järjestettiin muistojumalanpalvelus uhreille. Tapahtumakoulussa ja muissa lähellä olevissa oppilaitoksissa järjestettiin useita hartaushetkiä.¹⁰⁶

4.4. Kirkon apu koronakriisissä

Meneillään olevasta koronakriisistä kärsiville suunnattua tukea ja apua on kehitelty esimerkiksi Kanta-Hämeen keskussairaalassa, jossa maakunnan pandemiatyöryhmän

---

¹⁰⁵ Jokelan koulusurmat 7.11.2007.

¹⁰⁶ Kauhajoen koulusurmat.

yhteyteen on perustettu henkisen kriisinkestävyyden työryhmä. Työryhmän tarkoituksena on etsiä keinoja, joilla voidaan helpottaa koronakriisin aiheuttamia henkisiä ongelmia. Ryhmä koostuu maakunnan kuntien, järjestöjen ja seurakuntien kokeneista kriisityöntekijöistä. Puheenjohtajana työryhmässä toimii Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin sairaalateologi.¹⁰⁷

Koronakriisi on tuonut kirkolle aivan uudenlaisia haasteita. Piispa Seppo Häkkinen kirjoittaa artikkelissaan ”Koronapandemian vaikutuksia” (2020), että ”sosiaalisesta eristäytymisestä on tehty käyttäytymisen perusmalli. Elämän perusedellytykset ovat uhattuina: terveys, läheiset ihmissuhteet, työ, toimeentulo. Näin pandemia koettelee elämän jatkuvuutta, merkityksellisyyttä, luottamusta ja toivoa.”¹⁰⁸ Koronapandemia on saanut ihmiset miettimään elämän merkitystä syvemmin kuin aikaisemmin. Kuolemanpelko ja epävarmuus tulevaisuudesta ovat lisääntyneet. Kriisiaika ja eristyksissä olo ovat nostaneet esiin ihmiselämän perimmäisiä kysymyksiä. Pitkään jatkunut poikkeustila on koetellut ihmisten jaksamista, mikä näkyy muun muassa mielenterveysongelmien pahentumisena. Artikkelissa tuodaan esille, että koronaviruskriisi on lisännyt ihmisten ymmärrystä elämän hauraudesta ja omasta kuolevaisuudesta. Elämän peruskysymysten esiinnousu näkyy myös suomalaisten uskonnollisuuteen, muun muassa striimatut jumalanpalvelukset ovat kasvattaneet suosiotaan. Monet ovat kokeneet kirkkojen sulkemisen ahdistavana asiana. Kirkkorakennus koetaan turvallisuutta tuottavana. Kirkkojen sulkeutumista ei ole aikaisemmin koettu; sotienkin aikana jumalanpalvelukset voitiin toimittaa kirkoissa. Moni on kokenut yhteisen messun ja ehtoollisen vieton puuttumisen ahdistavana asiana. Messuilla on ollut hoitava, yhteisöllisyyttä tukeva merkitys.¹⁰⁹

Kirkon diakoniatyötä tekevät ovat havainneet, että koronakriisi vaikuttaa negatiivisesti erityisesti jo valmiiksi heikommassa asemassa oleviin ihmisiin. Muun muassa ruoka-avuna tarve on lisääntynyt. Myös esimerkiksi omaishoitajille, talousvaikeuksista kärsiville yksin- ja pienyrittäjille, päihde- ja mielenterveysongelmaisille, asunnottomille, ylivelkaantuneille sekä nettiyhteyksien tai digiosaamisen puutteesta kärsiville ihmisille koronakriisi on ollut erityisen vaikeaa aikaa. Sairaalapapit kertovat, että korona-aika on ollut hyvin ahdistavaa ja

---

¹⁰⁷ <https://www.khshp.fi/ajankohtaista-koronaviruksesta>.

¹⁰⁸ Häkkinen 2020.

¹⁰⁹ Häkkinen 2020.

hämmentävää muisti- ja pitkäaikaissairaille, jotka ovat kokeneet tulleeensa hylätyiksi. Kuolevien hyvää saattohoitoa on vaikeuttanut läheisten saama kielto olla omaisten luona.¹¹⁰

Koronapandemia on vauhdittanut digiloikkaa myös kirkossa. Vaikka seurakuntien toiminta pääasiallisesti perustuu henkilökohtaisiin, kasvokkain tapahtuviin kohtaamisiin, on etäyhteyksien käyttö jäänyt pysyväksi toimintatavaksi ainakin niissä kohtaamisissa, joissa se koetaan järkevänä ja mielekkäänä.

Koronapandemian myönteisenä vaikutuksena on myös se, että se on lisännyt tunnetta läheisten ihmisten merkityksestä. Ihmisten lähimmäisenrakkaus ja solidaarisuus toisia kohtaan on lisääntynyt, mikä näkyy kasvaneena auttamishaluna. Viime vuosina suomalaisten kiinnostus vapaaehtoistyötä ja lähimmäisten auttamista kohtaan on lisääntynyt, ja koronapandemia on lisännyt tätä entisestään.¹¹¹

5. Hengellisen työn profiloitumisen haasteet katastrofi- ja kriisiavussa

5.1. Hengellinen profiloituminen

Kirkon tarjoaman katastrofi- ja kriisiavun haasteina ja mahdollisuuksina näkisin yhteistyön muiden auttamistahojen kanssa. Tulisi tehdä kunkin auttajatahon rooli niin selkeäksi ja selväksi, että esimerkiksi vältettäisiin turhaa päällekkäisyyttä tehtävien ja autettavien kanssa keskusteltavien teemojen kanssa. Saumaton yhteistyö edellyttää, että jokainen auttajataho tuntee oman tehtäväalueensa perusteellisesti ja luottaa toisen tahon kykyyn ja tahtoon auttaa asianmukaisesti. Suomessa auttajien koulutus onkin huippuluokkaa ja osaajia on paljon.

Kirkon tulisi myös profiloitua selkeämmin hengellisenä ja kristillisenä tahona. Kirkon evankeliumin sanomaa ei tulisi unohtaa katastrofin kohdanneiden kanssa toimiessa. Hädän keskellä kirkolla on tarjottavanaan jotakin sellaista, mikä muilta auttajatahoilta puuttuu. Hädän keskellä ihminen on vastaanottavainen ja kaipaa usein turvaa, jotakin suurempaa

---

¹¹⁰ Häkkinen. 2020.

¹¹¹ Häkkinen 2020.

merkitystä elämälleen. Kristinuskon sanoma on sellainen, joka tähän kaipaukseen voi vastata. Mahdollisuutta hengellisten asioiden pohtimiseen tulisi aina tarjota kirkon työntekijöiden toimesta.

Aineistossa (mm. HeHu) korostetaan yleisiä kriisiavun periaatteita. Hengellisyyttä ja kristinuskoa koskevat asiat otetaan kirkon auttamistyössä esille vain, jos autettava ottaa asian puheeksi ja haluaa näistä asioista keskustella. Tutkimusaineistossa varsinaisiin hengellisiin teemoihin auttamistyössä viitattiin mahdollisessa sairaalasielunhoitotyössä ja onnettomuuden jälkeen tapahtuvassa sielunhoito-, rukous- ja -hartaushetkissä. Kirkon edustajien (HeHu) toimittama auttamistyö toimii samoilla periaatteilla kuin ns. maallinenkin auttamistyö.

Kirkon tulisi pitää sanomaansa rohkeasti esillä, kuitenkin niin, että onnettomuuden kokenutta kunnioitetaan ja arvostetaan kaikin tavoin. Kirkon sanomaa ei tule esittää siten, että autettava mahdollisesti ahdistuu tilanteessa entistä enemmän vaan tarvitaan koulutettuja kriisityön ammattilaisia. Tutkimuksen mukaan ihmiset kuitenkin arvostivat auttamistyössä evankelioivaa otetta vähemmän kuin auttamisen muita muotoja, joten mahdollisessa evankelioimistyössä on oltava hyvin varovainen ja hienotunteinen. Vaikka luterilaisuudessa ajatellaankin, että myös tavallinen maallikko voi toimia toisen auttajana ja sielunhoitajana, on tärkeää, että kirkolla on käytettävissä koulutettu ja hyvin organisoitu kriisi- ja katastrofiavun työryhmä sekä koulutettuja yksittäisiä auttajia. Näin vältetään hengelliset ylilyönnit ja epäasiallinen toiminta, joka voi pahentaa autettavan tilannetta.

5.2. Muiden uskontokuntien ja uskonottomien auttaminen

Kirkon katastrofi- ja kriisityön haasteena näkisin myös eri uskontokuntiin kuuluvat ja uskonottomat avuntarvitsijat, jotka hädässään hakeutuvat kirkon avun piiriin.

Tutkimusaineistossa painotetaan yleistä auttamista, joka on soveltuvaa kaikille avun tarvitsijoille. HeHu:n toiminta mahdollistaakin, että muihin uskontokuntiin kuuluvat voivat keskustella oman uskontokuntansa edustajan kanssa.¹¹²

Yhteisöllisyys ja turvallinen vuorovaikutus muiden ihmisten kanssa lisää ihmisen hyvinvointia. Ihmisellä on tarve kuulua johonkin, vastaanottaa ja antaa tukea ja apua muilta ihmisiltä. Kirkko käsitetään yhteisönä, jossa lähimmäisenrakkauden periaatteen mukaan

¹¹² <https://www.kirkkojakaupunki.fi>.

ketään ei jätetä yksin. Kirkko voi toimia tämänkaltaisena turvallisena yhteisönä, jonka tuki antaa suojaa vaikeassa tilanteessa oleville avuntarvitsijoille. Kirkko ja sen toimintayksikkö seurakunta voi myös auttaa yksilöitä selviytymään paremmin vaikeista tilanteista.

Parhaimmillaan kirkon jäsenet ja työntekijät muodostavat tiiviin yhteisön, jossa resilienssin avulla yksilö voi kokea palautuvansa vaikeasta kokemuksesta nopeammin kuin ilman minkäänlaisen yhteisön tukea.

Kirkolla on valmius auttaa ihmistä monella tasolla lähtien konkreettisesta materiaalisesta avusta hengelliseen tukeen. Tämänkaltaista tukea voi olla vaikea saada muilta toimijoilta, jotka auttavat katastrofin tai kriisin kohdannutta. Kirkon luoma *yhteisöresilienssi* voi olla suurena apuna katastrofista tai kriisistä toipumisessa. Sekä kirkon että muiden auttamistahojen on tärkeää on tiedostaa tällaisen ison resurssin olemassaolo, ja tarjota kirkolle tilaa ja mahdollisuuksia toimia tehtävässään.

5.3. Jälkityön haasteet

Kriisiavun tulisi keskittyä nykyistä enemmän välittömän kriisiavun lisäksi pitkäjänteiseen jälkityöhön niin, että kriisin tai katastrofin kokenut voisi luottaa siihen, että häntä tuettaisiin pitkään vielä onnettomuuden jälkeenkin. Avun ja tuen tulisi kestää niin kauan kuin autettava kokee sitä tarvitsevansa, ja vielä senkin jälkeen tulisi osoittaa kiinnostusta ja tahtoa kulkea kriisin kohdanneen rinnalla.

Kirkko edustaa jotakin pysyvää, tuttua ja turvallista tässä alati muuttuvassa maailmassa.

Kirkolla on pitkät perinteet toiminnasta kriisien ja katastrofien keskellä. Esimerkiksi talvisodassa, joka käytiin vuonna 1939, ”kirkko oli läsnä kansakunnan kriisissä sekä taistelurintamalla että kotirintamalla”.¹¹³ Kenttäjumalanpalvelus ja Herran pyhä ehtoollinen olivat tärkeitä ennen taisteluun varautumista kaiken pahan, myös kuoleman, varalle. Rintamaolosuhteissa kirkolla ja erityisesti sotilaspapistolla oli merkittävä rooli. Sotilaspapit liikkuvat sotilaiden parissa, pitivät hartauksia, jumalanpalveluksia ja ehtoollistilaisuuksia

---

¹¹³ <https://www.oulunpiispa.fi>.

sekä rohkaisivat haavoittuneita. Asemasodan aikana rintamalla pidettiin myös seuroja, oppitunteja ja rippikouluja. Kaatuneiden huolto oli myös sotilaspappien vastuulla.¹¹⁴

Koronakriisin keskellä kirkon diakoninen kriisityö on löytänyt uusia suuntia. Esimerkiksi kirkon diakonia-avun turvin on autettu kotiin karanteeniin joutuneita.¹¹⁵ Koronakriisi aiheuttaa erityisiä haasteita auttamiselle, koska lähikontaktit, joiden puitteissa auttaminen on aikaisemmin enimmäkseen tapahtunut, ovat olleet suurelta osin kiellettyjä. Kirkolla onkin meneillään olevan koronakriisin vuoksi iso vastuu niiden lähimmäisten auttamiseksi, jotka siitä kärsivät.

Koronakriisi on kärjistänyt ja tulee kärjistämään jo olemassa olevaa polarisaatiota: osa suomalaisista voi erinomaisesti ja osa yhä heikommin. Koska koronakriisin kaltaista suuronnettomuutta ei olla aikaisemmin koettu, on hyvin hankala ennakoida sen aiheuttamia tuhovaikutuksia. Kirkolla on iso tehtävä vastata moninaisiin ongelmiin, joita ihmiset joutuvat pandemian vuoksi kohtaamaan. Esimerkiksi kirkon perhetyöllä on suuri haaste sellaisten perheiden kohtaamisessa, joissa korona on kurittanut vaikkapa siten, että vanhempien voimavarat ovat joutuneet koetukselle, kun on työn lisäksi pitänyt olla vastuussa lasten etäkoulun sujumisesta.

Kriiseissä ja suuronnettomuuksissa toivon luominen on yksi tärkeimmistä toipumista edistävästä tekijöistä. Tässä kirkolla olisi hyvä tilaisuus tuoda esille *kristillistä toivon* näkökulmaa. Kristinuskon sanoma tarjoaa toivon näkökulmia myös silloin, kun on koettu jotakin niin vaikeaa, että sitä on hyvin hankala käsittää ja kestää. Koska ihmisen kärsimys on toivon ja toivottomuuden välistä kamppailua, on luottamuksen, rohkeuden ja toivon luominen tärkeää kärsimyksen lievittämisessä. Nämä ovat ihmisessä olevia ominaisuuksia, mutta myös toisten avulla syntyviä voimavaroja.¹¹⁶ Kriisin kohdanneen hoidossa on merkitystä myös hoidettavan asenteilla ja tahdolla. Niin kutsuttu caring-ilmio ja hoitovaikutus tapahtuu, kun autettava kokee tulleen hoidetuksi ja tämä toteutuu auttajan ja autettavan välisessä vuorivaikutuksessa¹¹⁷

---

¹¹⁴<https://www.oulunpiispa.fi>.

¹¹⁵ <https://www.oulunpiispa.fi>.

¹¹⁶ Eriksson K. 1994. *Den lidande människan*. 54, 76-77. Ks. myös Toivanen. 2009, 94-05.

¹¹⁷ Eriksson K. 1989a. *Hälsans ide*, 95; Eriksson, K. 1989b. *Hoitamisen idea*; Eriksson, K. 1994. *Den lidande människan*.

6. Loppukatsaus

Tässä tutkielmassa pureuduttiin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon valmiuteen auttaa katastrofin, suuronnettomuuden tai kriisin kohdannutta ihmistä. Lähdemateriaalina olivat kirkkohallituksen laatima valmiussuunnitelma, henkisen huollon toimintaohje sekä muita aihepiiriä käsitteleviä erillisiä toimintaohjeita ja -suosituksia suuronnettomuutta koskien. Lisäksi viitataan kirkkolakiin, valtioneuvoston, sosiaali- ja terveysministeriön, ja muiden mahdollisten toimijoiden ja organisaatioiden laatimiin lainsäädöksiin ja muihin ja muihin virallisiin ohjeistuksiin koskien kirkon toimintaa suuronnettomuuksissa.

Tutkielma osoitti, että kirkon tehtäväalue painottuu katastrofiavussa surutyön tukemiseen, yksilö-, perhe- ja ryhmämuotoiseen kriisityöhön, sielunhoitoon ja kirkollisiin toimituksiin. Lisäksi kirkon diakonian ja palvelutyön tavoitteena on henkisen ja hengellisen avun lisäksi myös ruumiillisen ja aineellisen avun tarjoaminen.

Evankelis-luterilaisen kirkon seurakunnat ovat kuntien tapaan julkishallinnollisia yhteisöjä, joita koskevat samat ammatilliset vaatimukset kuin muitakin virallisia auttamistahoja. Yksi kirkon perustehtävistä on tukea yhteiskunnan henkistä kriisin sietokykyä osana valtakunnallista pelastustoiminnan kokonaisuutta. Kirkon tulee muun muassa valmiussuunnitelmalla ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluilla varmistaa kirkon tehtävien mahdollisimman hyvä hoitaminen. Valmiussuunnittelussa seurakunta toimii yhteistyössä kunnan toimijoiden kanssa. Kirkon apu tavoittaa myös ulkomailta tapahtuneiden katastrofien uhreja. Kirkon välitön kriisiapu toimii samojen periaatteiden mukaisesti kuin niin sanottu maallinen kriisiapu, jossa keskitytään kriisin aiheuttaneen tapahtuman ja sen seurausten käsittelyyn. Ammatillaisen aikaansaaman vuorovaikutuksen avulla traumaattisen kokemuksen kokeneen tulisi uskaltaa kohdata vaikeita tunteita, ajatuksia ja kokemuksia, joita hän ei yksin ja läheistensä kanssa avulla kykene työstämään. Tärkeää on ammatillaisen rauhallisuus, pyrkimys tilanteen vakauttamiseen ja se, että kriisin kohdanneelle annetaan tilaa työstää tapahtunutta. Kriisityöntekijän läsnäolo ja

kuuntelu ovat tärkeitä erityisesti kriisin alussa. Auttajan tulee viestiä autettavalle tunkeilematonta luottamusta, ystävällisyyttä, kiinnostusta ja toivoa. Autettavalle tulee muodostua kokemus kuulluksi ja lohdutetuksi tulemisesta. Vuorovaikutuksen tulee olla avointa, rehellistä, vastaanottavaa, myötätuntoista ja hienotunteista. Hyväksyvä koskettaminen, johon kysytään autettavan lupa, ilmaisee myötätuntoa ja luo turvallisuuden tunnetta. Auttajan tulee huomioida kriisin vaiheet ja niihin liittyvä haavoittuvuus, psyykkinen kuormittuneisuus ja reaktiot.¹¹⁸

Kristillisyys ja hengellisyys tulevat kirkon tarjoamassa auttamistyössä esiin myöhemmässä vaiheessa ja muualla kuin onnettomuuden tapahtumapaikalla, esimerkiksi kirkon järjestämissä tilaisuuksissa ja muistojumalanpalveluksissa, joissa rukoillaan uhrien puolesta. Tutkimusmateriaalissa hengellisyys ja kristillisyys eivät kuitenkaan nousseet kovin selkeästi esiin kirkon katastrofityössä. Tässä kohtaa kirkolla tulisikin olla enemmän rohkeutta ja resursseja tuoda esille sitä kristinuskon toivon sanomaa, mitä sillä olisi tarjota. Nykyisin halutaan ehkä olla turhankin neutraaleja kristillisen sanoman suhteen, koska mielipideilmapiiri on Suomessa sen suuntainen, että ei saa puuttua toisen uskoon tai uskomattomuuteen.

Kirkko toimii yhdessä muiden virallisten auttajien kanssa kohdatessaan kriisin tai katastrofin kokeneen ihmisen. Interventiossa, jossa kirkko on mukana, käsitellään kriisin kokeneen ihmisen psykologisia reaktioita, joihin kuuluvat traumaperäinen stressireaktio ja traumaperäinen stressihäiriö. Interventiossa annettavaan psykologiseen ensiapuun kuuluvat akuuttien stressireaktioiden vähentäminen, jatkohoidon tarpeen kartoittaminen ja lyhyt- ja pitkäkestoisen selviytymisen ja adaptiivisen toiminnan edistäminen.

Kirkon Henkinen Huolto on keskeinen psykososiaalinen tuki auttamisen ketjussa, ja se toimii tiiviissä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Henkinen Huolto toimii joko pelastusjohdon alaisena tai itsenäisenä paikallisseurakuntaa avustavana ryhmänä. Henkinen huolto auttaa myös onnettomuudessa mukana olleita auttajia. Psyykkiseen ensiapuun kuuluvassa jälkipuintityössä seurakunnat toimivat yhteistyössä kuntien kanssa.

---

¹¹⁸ <https://app.skohe.fi/fi-FI/courses/akuutin-traumaattisen-kriisin-perusteet/>

Kirkolla on pitkät perinteet kriisin kohdanneiden auttamistyössä. Kirkko koetaankin usein tuttuna ja turvallisena yhteisönä, jonka puitteet mahdollistavat monipuolisen auttamisen. Kirkko mahdollistaa niin kutsutun yhteisöresilienssin toteutumisen tuttuutensa ja monipuolisten auttamistapojensa vuoksi.

Kirkko on aloittanut myös niiden ihmisten auttamisen, jotka kärsivät Covid-19-pandemian seurauksista. Koska pandemia on estänyt suuren osan lähikontakteista, on kirkolla haasteena löytää uusia tapoja auttamistyöhönsä. Hyvänä seuraamuksena pandemiasta on, että on opeteltu uusia tapoja olla kontaktissa ihmisiin etäyhteyksien avulla. Tämä toivottavasti rikastuttaa yhteyden pitoa, lähikontakteja unohtamatta.

Suomen evangelisluterilainen kirkko on valtavan suuri ja järjestäytynyt toimija; jokaisella paikkakunnalla on oma seurakunta, jossa toimii koulutettuja ammattilaisia. Kirkolla on resursseja toimia laajasti antaen monipuolista tukea ja apua kriisin kohdatessa. Voisi ajatella, että kirkko on yksi isoimmista, ellei isoin käytettävissä oleva resurssi, jonka tukeen voimme turvallisilla mielillä luottaa hädän hetkellä.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

LÄHTEET

Arkkikiispa Paarma vetoaa katastrofin uhrien auttamiseksi 2004.

(<http://213.250.36.194/asiakas/evl/ktuutiset.nsf/45a7bb2db5c79b9ac2256c9c005786b4/6c79c5c096451d5c2256f77800233594?Open> Document). Viitattu 25.5.2021.

Diakonia ja yhteiskuntatyö. 2005. (<http://www.evl.fi/kkh/to/kdy/kriisivalmius.html>). Viitattu 26.5.2021.

Helsingin kaupunki 2019. Häiriö- ja kriisiviestinnän ohje. Helsingin kaupunki.

<http://dev.hel.fi/paatokset/media/att/1ea/c7ea9193dba2cd9e87cf160ceafea1622e123.pdf>.

Viitattu 14.4.2021 <https://doi.org/10.1080/17477891.2014.1003777>. Viitattu 1.5.2021.

<https://doi.org/10.1080/17477891.2014.1003777>. Viitattu 1.5.2021. <https://app.skhole.fi/fi-FI/courses/akuutin-traumaattisen>

kriisin-perusteet/lessons/kriisissa-olevan-ihmisen-

kohtaamisen-perusteet. Viitattu 28.8.2021.7

<https://emrd.fi>. Katsottu 11.5.2021.

<https://evl.fi/apua-ja-tukea/suru-kriisi/hengellista-apua-onnettomuuksien-uhreille>. Katsottu 12.4.2021.

<http://evl.fi/documents/1327140/52854971/2011-26-liite.pdf/7f9b8c11-7dfa-3781-8829-6c7cfdc13c45?+=1561372918000>. Katsottu 12.4.2021.

<https://evl.fi/documents/1327140/44385363/turvallinen-seurakunta-julkaisuja.pdf>. Katsottu 1.5.2021.

<https://felm.suomenlahetysseura.fi>. Katsottu 14.4.2021

<http://www.jyvaskylanseutu.fikspela/uutinen.php/id/4606/gid/15>. Katsottu 20.3.2021

<https://mieli.fi/fi/mielenterveys/vaikeat-elaman-tilanteet/sairastuminen-voi-olla-kriisi/mita-resilienssi>. Katsottu 17.5.2021.

<<https://soilipoijula.fi/tietosivut/kriisi>. Katsottu 12.4.2021>.

<https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2008/2008003#idp448325968>. Katsottu 16.4.2021.

<https://www.finlex.fi/fi> HYPERLINK

"<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20121008>" /laki/alkup/2012/20121008. Katsottu 16.4.2021.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1985/19850773>. Katsottu 1.5.2021.

<https://www.finlex.fi/laki/alkup/2012/20120952>. Katsottu 1.5.2021.

<https://www.kirkonulkomaanapu.fi/mita-teemme/humanitaarinen-apu>. Katsottu 14.4.2021.

https://www.lapuanhiippakunta.fi/uploads/2020/02/41f7b427-henkisen-huollon-opas_2_2020-paivitetty.pdf. Katsottu 9.4.2021.

<https://vm.fi/v> HYPERLINK "<https://vm.fi/valmiuslaki>" almiuslaki. Katsottu 9.4.2021.

<https://www.kaupahoito.fi/khp00086>. Katsottu 9.4.2021.

<https://www.oulunhiippakunta.fi/tukea-tyohon/kriisiviestinta>. Katsottu 14.4.2021.

<https://www.oulunpiispa.fi/puheet/kirkon-rooli-kriisiaikoina>. Katsottu 3.5.2021.

<https://pelastustoimi.fi/pelastustoimi/varautuminen/poikkeusolot>. Katsottu 9.4.2021.

Häkkinen, Seppo 2020. Koronapandemian hyvät ja huonot seuraukset lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. *Koronapandemian vaikutuksia Suomen evankelis-luterilaisen kirkon näkökulmasta*. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 1/2020.

Kauhajoen koulusurmat 23.9.2008. Tutkintalautakunnan raportti. Oikeusministeriö. 2010.

Kirkkohallitus. Kriisi-info. Saatavilla?

Komiteamietintö 2004:1. Valmiuslainsäädännön tarkastelua perustuslain näkökulmasta. Valmiuslakitoimikunnan välimietintö. Edita Publishing Oy.

Poliisit ja papit tsunamistyössä. 2005. Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 5; Aasian luonnonkatastrofi 26.12.2004, tutkintaselostus A2/2004 Y Onnettomuustutkintakeskus.

Psykososiaalinen tuki ja palvelut suuronnettomuudessa. 2006. Asiantuntijatyöryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä. Helsinki.

Sanastokeskus. 2017. Kokonaisturvallisuuden sanasto. Savon Kirjapaino Oy, Kerava.

[https://turvallisuuskomitea.fi/wp-](https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/02/kokonaisturvallisuuden_sanasto.pdf)

[content/uploads/2018/02/kokonaisturvallisuuden_sanasto.pdf](https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/02/kokonaisturvallisuuden_sanasto.pdf)

Sosiaalitoimen valmiussuunnitteluopas. 2008. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2.

Katsottu 5.4.2021.

Suomen ev. lut. kirkko. 2011. Kirkon Kauhajoki-hanke. Loppukertomus. Suomen ev. lut.

kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2011:4. Saatavilla [HYPERLINK](#)

"[http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D23851AA67CA0F37C2257E2E0012D4F7/\\$FILE/Kirkon](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D23851AA67CA0F37C2257E2E0012D4F7/$FILE/Kirkon)"

[tp://sakasti.evl](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D23851AA67CA0F37C2257E2E0012D4F7/$FILE/Kirkon) [HYPERLINK](#)

"[http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D23851AA67CA0F37C2257E2E0012D4F7/\\$FILE/Kirkon](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D23851AA67CA0F37C2257E2E0012D4F7/$FILE/Kirkon)"

[HYPERLINK](#)

"[http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D23851AA67CA0F37C2257E2E0012D4F7/\\$FILE/Kirkon](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D23851AA67CA0F37C2257E2E0012D4F7/$FILE/Kirkon)"

[HYPERLINK](#)

"[http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D23851AA67CA0F37C2257E2E0012D4F7/\\$FILE/Kirkon](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D23851AA67CA0F37C2257E2E0012D4F7/$FILE/Kirkon)"

[HYPERLINK](#) "[http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D23851AA67CA0F37C2257E2E0012D4F7/\\$FILE/Kirkon](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D23851AA67CA0F37C2257E2E0012D4F7/$FILE/Kirkon)"

[HYPERLINK](#)

"[http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D23851AA67CA0F37C2257E2E0012D4F7/\\$FILE/Kirkon](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D23851AA67CA0F37C2257E2E0012D4F7/$FILE/Kirkon)"

[012D4F7/\\$FILE/Kirkon" HYPERLINK](#)

"[http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D23851AA67CA0F37C2257E2E0012D4F7/\\$FILE/Kirkon](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D23851AA67CA0F37C2257E2E0012D4F7/$FILE/Kirkon)".

[fi/julkaisut.nsf/D23851AA67CA0F37C2257E2E0012D4F7/\\$FILE/Kirkon](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D23851AA67CA0F37C2257E2E0012D4F7/$FILE/Kirkon) Kauhajoki hanke

[NET.pdf](#)

Suomen ev.lut kirkko. 2018. Turvallinen seurakunta. Saatavilla [https: HYPERLINK](#)

"<https://evl.fi/documents/1327140/44> [HYPERLINK](#)

"[https://evl.fi/documents/1327140/44385363/turvallinen-seurakunta-](https://evl.fi/documents/1327140/44385363/turvallinen-seurakunta-julkaisut.pdf)

[julkaisut.pdf](https://evl.fi/documents/1327140/44385363/turvallinen-seurakunta-julkaisut.pdf)"385363/turvallinen-seurakunta-julkaisut.pdf" [HYPERLINK](#)

"<https://evl.fi/documents/1327140/44385363/turvallinen-seurakunta-julkaisut.pdf>"

[HYPERLINK](#) "[https://evl.fi/documents/1327140/44385363/turvallinen-seurakunta-](https://evl.fi/documents/1327140/44385363/turvallinen-seurakunta-julkaisut.pdf)

[julkaisut.pdf](https://evl.fi/documents/1327140/44385363/turvallinen-seurakunta-julkaisut.pdf)" [HYPERLINK](#) "[https://evl.fi/documents/1327140/44385363/turvallinen-](https://evl.fi/documents/1327140/44385363/turvallinen-seurakunta-julkaisut.pdf)

[seurakunta-julkaisut.pdf](https://evl.fi/documents/1327140/44385363/turvallinen-seurakunta-julkaisut.pdf)" [HYPERLINK](#)

"<https://evl.fi/documents/1327140/44385363/turvallinen-seurakunta-julkaisut.pdf>"//evl.fi/documents/1327140/44385363/turvallinen-se HYPERLINK
<https://evl.fi/documents/1327140/44385363/turvallinen-seurakunta-julkaisut.pdf>'urakunta-julkaisut.pdf

Poutiainen, K. 2007. Kirkon henkinen huolto. *Suuronnettomuusopas*. Toim. M. Castren, S. Ekman, M. Matikainen, T., Sahi & J. Söder. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 194-199.

Turvallisuuskomitea (2017). *Yhteiskunnan turvallisuusstrategia*. Valtioneuvoston periaatepäätös. 2.11.2017 https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/02/yts_2017_suomi.pdf

KIRJALLISUUS

Abramson, D., Grattan, L., Mayer, B., Colten, C., Arosemena, F., Bedimo-Rung, A., & Lichtveld, M. 2015. The resilience activation framework: a conceptual model of how access to social resources promotes adaptation and rapid recovery in post-disaster settings. *The Journal of Behavioral Health Services & Research* 42:1, 42-57. 10.1007/s11414-014-9410-2.

Adger, W. N. 2000. Social and ecological resilience: Are they related? *Progress in Human Geography* 24:3, 347-364. 10.1191/030913200701540465

Adger, W. N. 2006. Vulnerability. *Global Environmental Change* 16:3, 268-281. 10.1016/j.gloenvcha.2006.02.006

Ahtee, K. Yhteistä työnjakoa kehittämällä – Apua, mutta miten?: kriisityö ja sielunhoito onnettomuuksissa ja vaaratilanteissa. Diakonian vuosikirja. 1995. Toim. Veikkola, J & al. Helsinki 46-55.

Global Systemic Risk. *Annual Review of Sociology* 41:1, 65-85.

<https://doi.org/10.1146/annutev-soc-07301> HYPERLINK "<https://doi.org/10.1146/annutev-soc-073014-112317>"4-112317

Chmutina, K., & Von Medig, J. 2019. A Dilemma of Language: "Natural Disasters" in Academic Literature. *International Journal of Disaster Risk Science* 10:3, 283-292.

<https://doi.org/10.007/s13753-019-00232-2>. Viitattu 2.5.2021.

Crichton, D. 1999. The Risk Triangle. *Natural disaster management*. 102,103.

Cullberg, J. 1977. Tasapainon järkkyyssä: psykoanalyttinen ja sosiaalipsykiatrinen tutkielma. Suom. M. Rutanen. Helsinki. Otava.

Cutter, S.I., Boruff, B.J., & Shirley, W.I. 2003. Social Vulnerability to Environmental Hazards. *Social Science Quarterly* 84, 242-261. <https://doi.org/10.1111/1540-6237.8402002>. Viitattu 1.5.2021

Cutter, S. 2016. The Landscape of Disaster Resilience Indicators in the USA. *Natural Hazards* 80:2, 741-758. [10.1007/s11069-015-1993-2](https://doi.org/10.1007/s11069-015-1993-2).

Dyregrov, Atle. 1994. Katastrofipsykologian perusteet. Tampere.

Eriksson, K. 1994. *Den lidande människan*. Stockholm: Liber AB.

Eriksson, K. 1989a. *Hälsans ide*. 2. painos. Stockholm: Almsgvist & Wiksell.

Eriksson, K. 1989b. *Hoitamisen idea*. suom. Sumelius, B. Forssa: Sairaanhoidajien koulutussäätiö.

Eränen, L. 1995. Traumapsykologian lyhyt historia. *Lopun alku: katastrofien historiaa ja nykypäivää*. Toim. H. Salmi. Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja 39. Turku, 63-98.

Fletcher, D., & Sarkar, M. 2013. Psychological resilience. *European Psychologist* 18:1, 12-13. [10.1027/1016-9040/a000124](https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000124)

Glavovic, B., Scheyvens, R., & Overton, J. 2003. Waves of Adversity, Layers of Resilience: Exploring the Sustainable Livelihoods Approach. *Third Biennial Conference of the Aatearora New Zealand International Development Studies Network (DevNet)*, 289-293.

Hegney, D., Ross, H., Baker, P., Rogers-Clark, C., King, C., Buikstra, E., Watson-Luke, A., McLachlan, K. Stallard, L. 2008. *Building Resilience in Rural Communities Toolkit*. Towoomba, Australia: The University of Queensland and University of Southern Queensland. Viitattu 17.5.2021. Saatavilla: <http://www.eldis.org/document/A42835#.UqjdN524aUk>

Hobfoll, S.E., Watson, P., Bell C.C., Bryant R.A., Brymer, M.J., Friedman, M.J., Friedman, M., Gersons, B.P.R., de Jong, J.T.V.M., Layne, C.M., Maguen, S., Neria, Y., Norwood, A.E.,

Pynoos, R.S., Reissman, D., Ruzek, J.I., Shalev, A.Y., Solomon, Z., Steinberg, A.M. & Ursano, R.J. 2007. Five Essential Elements of Immediate and Mid-Term Mass Trauma Intervention: Empirical Evidence. *Psychiatry* 70:4, 283-315.

<https://www.khshp.fi/ajankohtaista-koronaviruksesta/henkinen-kriisinkestavyys-korona-aikana/> Katsottu 25.7.2021.

<https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/1kun-katastrofi-iskee-suomessa-kirkkoonvalmiiksi-1#d48b4173>. Katsottu 9.8.2021.

Hynninen, T. 2009. Psykososiaalisen tuen ja palveluiden nykytilanne Suomessa. *Suuronnettomuustilanteiden kriisityö*. Toim. A. Leppävuori, S. Paimio, T. Avikainen, T. Nordman, K. Puustinen & M. Riska. Jyväskylä. Gummerus, 15-24.

Jerkku, J. 2005. Kirkko onnettomuudessa: Kirkon toiminta Länsi-Vantaalla kauppakeskus Myyrmannissa tapahtuneen räjähdysten yhteydessä ja sen arviointi. Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. Teologinen tiedekunta. Helsingin yliopisto.

Joakim, E.P., Mortsch, I. & Oulahan, G. 2015. Using Vulnerability and Resilience Concepts to Advance Climate Change Adaption. *Environmental Hazards* 14:2, 137-155.

Jokelan koulusurmat 7.11.2007. Tutkintalautakunnan raportti. Oikeusministeriön julkaisu 2009:2. Oikeusministeriö.

Kaksi pappia uhrintunnistussyksikön mukana Thaimaahan. 2005. (<http://213.250.36.194/asiakas/evl/ktuutiset.nsf/45a7bb2db5c79b9ac2256c9c005786b4/209161c2a35f09f9c2256f79004f6edc?OpenDocument>). Viitattu 25.5.2021.

Kauppinen, V. 2018. "Paikallisyhteisö tarkoittaa semmoista me-henkeä tai vastaavaa?" Yhteisön resilienssi Kittilän turvariskien hallinnassa. Pro gradu -tutkielma. Ympäristötieteiden laitos. Ympäristömuutos ja -politiikka. Helsingin yliopisto.

Keck, M., & Sakdapolrak, P. 2013. What is Social Resilience? Lessons Learned and Ways Forward. *Erkunde* 67:1, 5-19.

Kelman, I. 2020. Introduction to "Five years of the Sendai Framework for disaster risk reduction". *International Journal of Disaster Risk Science* 11:2, 145-146. <https://doi.org/10.1007/s13753-020-00271-0>. Viitattu 2.5.2021.

Kelman, I. 2018. Lost for Words amongst Disaster Risk Science Vocabulary? *International Journal of Disaster Risk Science* 9:3, 281-291. <https://doi.org/10.1007/s13753-018-0188-3>. Viitattu 1.5.2021.

Kelman, I., Mercer, J & Gaillard, J.C. (toim.). 2017. *The Routledge Handbook of Disaster Risk Reduction Including Climate Change Adaptation*. Routledge, London.

Kortesluoma, P. & al. 1995. Apua auttajalle: sinulle, joka kohtaat toisen ihmisen tuskan. Oulu.

Krogars, M. 1995. Verkostoilla kriisinhallintaan. Kriisinhallintaprosessit ja niiden kehittäminen kansainvälisiä kriisejä sekä suuronnettomuuksia koskevissa esimerkeissä. Diss. Vaasa: Ankkurikustannus.

Kruse, S., Abeling, T., Deemig, H., Fordham, M., Forrester, J., Julich, S., Karanci, A.N., Kuhlicke, C., Pelling, M., Pedoth, I. & Schneiderbauer, S. 2017. Conceptualizing community Resilience to Natural Hazards – the emBRACE Framework. *Natural Hazards and Earth System Sciences* 17:12, 2321–2333. <https://doi.org/10.5194/nhess-17-2321-2017>. Viitattu 1.5.2021.

Kääriäinen, K. & Hytönen, M. & Salonen, K. 2004. Kirkko muutosten keskellä. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2000-2003. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 89. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

L 1498/2015 Laki kirkkolain muuttamisesta. Saatavilla <https://www.finlex.fi/laki/alkup/2015/20151498>

Lehtinen, V. & al. 1989. Sosiaalipsykiatria. Helsinki.

Luthar, S., Cicchetti, D. & Becker, B. 2000. The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guidelines for Future Work. *Child Development* 71:3, 543-562. 10.1111/1467-8624.00164

Maaailman Terveysjärjestö. World Health Organization WHO. 2011. Psychological First Aid: Guide for Field Workers. Haettu 28.3.2021.

http://www.searo.who.int/srilanka/documents/psychological_first_aid_guide_for_field_workers.pdf.

Maclean, K., Ross, H. H., Cuthill, M., Witt, B. 2017. Converging Disciplinary Understanding of Social Aspects of Resilience. *Journal of Environmental Planning and Management* 60:3, 519-537. 10.1080/09640568.2016.1162706

Masten, A. 2011. Resilience in Children Threatened by Extreme Adversity: Frameworks for Research, Practice and Translational Synergy. *Development and Psychopathology* 23:2, 493-506. 10.1017/S0954579411000198

Masten, A. 2007. Resilience in Developing Systems: Progress and Promise as the Fourth Wave Rises. *Development and Psychopathology* 19:3, 921-930. 10.1017/S0954579407000442

Meriläinen, E., Nikkanen, M., Räsänen, A. & Silvast, A. 2020. Katastrofitutkimuksen käsitteistöä suomeksi ja Suomessa: Kimmoisasti vaaroja kohti? *Alue ja ympäristö* 49:2, 92-109- <https://aluejaymparisto.journal.fi/issue/view/6990>>. Viitattu 1.5.2021.

Mohan, G., & Mohan, J. 2002. Placing Social Capital. *Progress in Human Geography* 26:2, 191-210. 10.1191/0309132502ph364ra

Moisio, M. 2003. *Auttaja – onnettomuudesta osallinen. Tutkimus seurakuntien työntekijöiden selviytymisestä katastrofityössä*. Kirkon tutkimuskeskus. Tampere.

Norris, F.H, Stevens, S.P., Pfefferbaum, B., Wyche, K.F & Pfefferbaum, R.I. 2008. Community Resilience as a Metaphor, Theory, Set of Capacities, and Strategy for Disaster Readiness. *American Journal of Community Psychology* 41:1-2, 127-50. <https://doi.org/10.1007/s10464-007-9156-6>. Viitattu 1.5.2021.

Obrist, B., Pfeiffer, C., Henley, R. 2010. Multi-layered Social Resilience: A New Approach in Mitigation Research. *Progress in Development Studies* 10:4, 283-293. 10.1177/146499340901000402

Oliver-Smith, A. 1979. Post Disaster Concensus and Conflict in a Traditional Society: The 1970 Avalanche of Yungay, Peru. *Mass Emergencies* 4:1, 39-52.

- Poijula, S. 1999. Annetaanko trauman historian toistaa itseään vai otammeko opiksi? *Mielenterveys* 4. Suomen mielenterveysseura. Helsinki 6-12.
- Poijula, S. 1995. EMDR on kiinnostava menetelmä traumaattisten muistikuvien hoitoon. *Psykologiuutiset* 3. Suomen psykologiliitto. Helsinki, 9.
- Post, P. & Grimes R. R. & Nugteren, Albertina & Petterson, P. & Zondag, H. 2003. Introduction – Disaster Ritual. Explorations of an Emerging Ritual Repertoire. *Liturgia Condenda*. Toim. P. Post, Ronald R. Grimes, A. Nugteren, P. Petterson, H. Zondag & H. Leuven, 5-50.
- Pruuki, H. 2008. Äkillisen kriisin sattuessa. *Nuorten sielunhoidon käsikirja*. Toim. H. Pruuki. Helsinki: Lasten Keskus, 288-301.
- Puttonen, M. 13.6.2020. Outo virus Kiinasta mullisti kaiken. *Helsingin Sanomat* A14-A15. Viitattu 14.4.2021.
- Quarantelli, E. I., & Dynes, R. R. 1977. Response to Social Crisis and Disaster. *Annual Review of Sociology* 3, 23-49.
- Quarantelli, E.I. 1954. The Nature and Conditions of Panic. *American Journal of Sociology* 60:3, 267-275. <https://www.jstor.org/stable/798631>. Viitattu 2.5.2021.
- Quarantelli, E.I. 1960. Images of Withdrawal Behavior in Distress: Some Basic Misconceptions. *Social Problems* 8:1, 68-79. <https://www.jstor.org/stable/798631>. Viitattu 2.5.2021.
- Quarantelli, E.I., (toim.). 2005. *What is a Disaster? A Dozen Perspectives on the Question*. Routledge. London.
- Ribot, J. 2014. Cause and Response: Vulnerability and Climate in the Anthropocene. *Journal of Peasant Studies* 41:5, 667-705. <https://doi.org/10.1080/03066150.2014.894911>. Viitattu 1.5.2021.
- Saari, S., Kantanen, I., Kämäräinen, L., Parviainen, K. & Yli-Pirilä, P. (toim.). 2009. *Hädän hetkellä: psyykkisen ensiavun opas*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim ja Suomen Punainen Risti.
- Saari, S. 2000. *Kuin salama kirkkaalta taivaalta: kriisit ja niistä selviytyminen*. Helsinki.

Saari, S. 1996. Psykologisen työn organisointi ja ammatillinen psykologinen työ suuronnettomuuksissa. *Apua, mutta miten? Kriisityö ja sielunhoito onnettomuuksissa ja vaaratilanteissa*. Diakonian vuosikirja 1995. Toim. J. Veikkola et al. Helsinki, 29–45.

Sainio, K. 1995. Mitä Estonia-onnettomuus opetti kirkolle? *Apua, mutta miten. Kriisityö ja sielunhoito onnettomuuksissa ja vaaratilanteissa*. Toim. Esko, M., Lappalainen, L. & Lehmuskallio, S. & Sainio, K. & Veikkola, J. Diakonian vuosikirja 1995. Helsinki: Diakonias Ry.

Sztompka, P. 2004. The Trauma of Social Change: A Case of Post-communist Societies – Cultural Trauma and Collective Identity. Toim. Alexander, J. C & Smelser, N.J. & Eyerman, R. & Giesen, B. & Szompka, P. Berkeley: University of California Press.

The Sphere Project. 2011. The Sphere Handbook: Humanitarian Charter and Minimum Standards in Humanitarian Response. Viitattu 28.3.2021.

<http://www.spherehandbook.org/en/essential-health-services-mental-health-standard-1-mental-health>.

Toivanen, K. 2009. *Käsite- ja argumentaatioanalyysi Katie Erikssonin kärsimystä koskevasta ajattelusta*, 94-95. Väitöskirja. Kuopio: Hoitotieteen laitos. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Kuopion yliopisto.

Traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki ja palvelut. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 1998:1. Toim. Murtomaa, M. & al. Helsinki.

Tuomenvirta, H., Haavisto, R., Hilden, M., Lanki, T., Luhtala, S., Meriläinen, P., Mäkinen, K., Parjanne, A., Peltonen-Sainio, P., Pilli-Sihvola, K., & Pöyry, J. 2018. *Sää- ja ilmastoriskit Suomessa. Kansallinen arvio*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 43. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-601-0>. Viitattu 1.3.2021.

Turner II, B., I. 2010. Vulnerability and Resilience: Coalescing or Paralleling Approaches for Sustainability Science? *Global Environmental Change* 20:4, 570-576.

<https://doi.org/10.1016/j.gloenvcvcha.2010.07.003>. Viitattu 1.5.2021.

UNDRR. 2017. Terminology – Online Glossary. <<https://www.unddr.org/terminology>> viitattu 1.5.2021.

Urry, J., 2002. *Global Complexity*. Polity Press. Cambridge.

Ursano, R. J. & Fullerton, C. S. & McCaughey, B.G. 1994. Trauma and Disaster. *Individual and Community Responses to Trauma and Disaster: The Structure of Human Chaos*. Toim. Robert J. Ursano & Brian G. McCaughey & Carol S. Fullerton. Cambridge: Cambridge University Press, sivut.

Wachtendorf, T. 2019. A Case for the Grand Challenge of Disaster Science. *Disaster Research and the Second Environmental Crisis: Assessing the Challenges Ahead*. Toim. Kendra, J., Knowles, S. G. & Wachtendorf, T. Springer. Cham, 335-343..

Werner, E. E. 2005. Risk, Resilience and Recovery: Perspectives from the Kauai Longitudinal Study. *Research, Policy and Practice in Children's Mental Health* 19:1, 11-14.
10.1017/S095457940000612X

Wilson, G. 2012b. Community Resilience, Globalization and Transitional Pathways of Decision-making. *Geoforum* 43:6, 1218-1231. 10.1016/j.geoforum.2012.03.00

JULKAISEMATTOMAT

Garoft, F. 2016b. *Psykologisen ensiavun (PEA) opas vastaanottokeskuksiin*. Hapke 3-hanke. Joutsenon vastaanottokeskus.

Saari, S. 2006. Luentosarja ”Akuutit traumaattiset kriisit ja niiden käsittely”. 18.1.2006. Tampereen yliopisto.

